

Univerzita Palackého v Olomouci

Právnická fakulta

Petra Vorlíková

Náhrada nemajetkové újmy při zásahu do zdraví člověka

Diplomová práce

Olomouc 2013

„Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Náhrada nemajetkové újmy při zásahu do zdraví člověka vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje“.

V Olomouci dne

Petra Vorlíková

.....

Na tomto místě bych ráda poděkovala JUDr. Petrovi Bezouškovi PhD., za cenné připomínky a odborné rady, které mi pomohly k vypracování této diplomové práce.

Já, níže podepsaná, Petra Vorlíková, autorka diplomové práce na téma Náhrada nemajetkové újmy při zásahu do zdraví člověka, která je literárním dílem ve smyslu zákona č. 121/2000 Sb., dávám tímto jako subjekt údajů svůj souhlas ve smyslu § 4 písm. e) zákona č. 101/2000 Sb., správci:

Univerzita Palackého v Olomouci, ul. Křížkovského 8, 772 00 Olomouc, Česká republika

ke zpracování osobních údajů v rozsahu: jméno a příjmení v informačním systému, a to včetně zařazení do katalogů, a dále ke zpřístupnění jména a příjmení v katalogích a informačních systémech UP, a to včetně neadresného zpřístupnění pomocí metod dálkového přístupu. Údaje mohou být takto zpřístupněny uživatelům služeb Univerzity Palackého. Realizace zpřístupnění zajišťuje ke dni podání tohoto prohlášení vnitřní složka UP, která se nazývá Informační centrum Univerzity Palackého.

Souhlas se poskytuje na dobu ochrany autorského díla podle zákona č. 121/2000 Sb.

Prohlašuji, že výše uvedené osobní údaje jsou pravdivé.

V Olomouci dne

Petra Vorlíková

.....

Obsah

Obsah	5
Seznam použitých zkratk	6
Úvod	7
1. Pojem nemajetková újma	10
1. 1. Právní úprava náhrady nemajetkové újmy na zdraví	10
1. 2. Subjekty nemajetkové újmy při zásahu do zdraví člověka	13
2. Neoprávněný zásah do zdraví fyzické osoby	15
2. 1. Náhrada za bolest	17
2. 2. Náhrada za ztížení společenského uplatnění	18
3. Neoprávněný zásah do života fyzické osoby	21
3. 1. Jednorázové náhrady pozůstalým	21
4. Duplicita nároků z titulu náhrady újmy na zdraví a ochranu osobnosti	23
5. Pojištění odpovědnosti za škodu	26
6. Způsoby uplatňování nároků spojené s náhradou nemajetkové újmy na zdraví	28
6. 1. Mimosoudní projednání sporu	30
6. 2. Lhůty a uplatňování nároků u soudu	32
7. Právní úprava zpracovávané problematiky v návrhu nového občanského zákoníku ..	34
7. 1. Nový způsob náhrady při zásahu do zdraví	35
7. 2. Metodika při určování výše náhrady nemajetkové újmy de lege ferenda	37
7. 3. Smlouva o péči o zdraví	38
7. 4. Problematika odlišných konceptů Zákoníku práce a Nového občanského zákoníku při náhradě újmy na zdraví	41
8. Komparace se soukromoprávní úpravou zásahu do zdraví člověka ve Spojených státech amerických	43
8. 1. Náhrada nemajetkové újmy na zdraví	44
8. 2. Judikatura	47
Závěr	51
Bibliografie	54
Abstrakt / Summary	62
Klíčová slova / Key words	64

Seznam použitých zkratk

Důvodová zpráva	důvodová zpráva k novému občanskému zákoníku ze dne 3. února 2012
Listina	ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod
NOZ, nový občanský zákoník	zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, v platném znění
OZ, občanský zákoník	zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
OSŘ	zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád
OZO	císařský patent č. 946/1811 ř. z., obecný zákoník občanský
PETL	principy evropského deliktního práva (Principles of European Tort Law)
Ústava	ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky
ZP, zákoník práce	zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů
Nejvyšší soud	Nejvyšší soud České republiky, není-li uvedeno jinak

Úvod

Nemajetkové újmy jsou systematicky součástí deliktního práva. Na rozdíl od smluvního práva obligačního, charakteristického zejména množstvím dispozitivních ustanovení a autonomií vůle subjektů právního vztahu, je pro deliktní právo typická kogentnost právní úpravy, kdy i projevy vůle subjektů v právních vztazích jsou omezené. K tomuto závěru lze dojít mimo jiné na základě historických aspektů, kde ochrana před zásahy, způsobující tyto újmy, byla dříve poskytována pouze v rámci trestněprávních předpisů. Například zákon trestní o zločinech, přečinech a přestupcích č. 117/1852 ř. z., upravoval v hlavě dvanácté, újmy v podobě urážky na cti křivým obviněním ze zločinu či jiných činů nepočetných či nemravných, nebo uveřejněním jiných na cti důtklivých skutečností ze života a jiných druhů veřejného hanění. Později bylo od trestněprávní ochrany takovýchto zásahů do právem chráněných zájmů upuštěno a úprava byla implementována do předpisů práva soukromého.

Náhrada nemajetkové újmy bývá předmětem diskuzí teorie i praxe. Je tomu tak proto, že se jedná podle mého názoru o oblast, která stále není dostatečně zmapovaná. Tato diplomová práce se věnuje náhradě nemajetkové újmy při zásahu do zdraví člověka. Z historického hlediska již samotný Aristoteles pravil, že zdraví je nejdůležitější kvalita těla. Každý z nás si dokáže pod pojmem zdraví něco představit. Je velmi obtížné jej ale s přesností vymezit. Světová zdravotnická organizace (WHO) definuje zdraví jako stav úplné fyzické, psychické a duševní pohody nebo stav bez tělesných a jiných vad či onemocnění.¹ Z právního hlediska však nelze s touto definicí pracovat z jednoho prostého důvodu, a tím je příliš idealistický zásah do psychické a duševní pohody. Nelze žalovat např. hudebníka, který nezahrál skladbu podle posluchačových představ a tím mu zkazil náladu nebo někoho, kdo neodpoví na pozdrav. V právní rovině je proto nutné chápat zdraví jako hodnotu spjatou s lidskou existencí, kterou nelze přesně vyčíslit, a jako projev obecné zásady *neminem laedere*.

Cílem této práce je vymezit stávající právní úpravu v občanském zákoníku, upozornit na problémy spojené s náhradou nemajetkové újmy při zásahu do zdraví člověka *de lege lata* i *de lege ferenda*, zhodnotit je a navrhnout jejich vhodná řešení, případně se přiklonit k řešením stávajícím.

¹ NORDQVIST, Christian. *What is health? What does good health mean?* [online]. Medical News Today, 21. května 2009 [cit. 3. července 2012]. Dostupné na <<http://www.medicalnewstoday.com/articles/150999.php>>.

Úkolem této práce je ověřit následující hypotézy související s náhradou újmy při zásahu do zdraví člověka, které vychází z odborné literatury:

1. Náhrada za bolest a ztížení společenského uplatnění včetně jednorázových náhrad pozůstalých představují práva nemajetkové povahy.
2. Náhrada za bolest a ztížení společenského uplatnění zanikají smrtí poškozeného.
3. Náhrady nemajetkové újmy při zásahu do zdraví člověka se lze domáhat na základě ustanovení § 444 OZ i § 13 OZ a násl.
4. Vztah mezi zdravotnickým zařízením a pojišťovnou je smluvní, a proto rovnoprávný. Stejně je tomu v případě vztahu zaměstnavatele a pojišťovny.
5. Nárok na náhradu újmy při zásahu do zdraví člověka z titulu ochrany osobnosti, se na rozdíl od nároku na náhradu za bolest a ztížení společenského uplatnění, nepromlčuje.
6. Náhrada za bolest a ztížení společenského uplatnění včetně jednorázových náhrad pozůstalých v případě smrti poškozeného v ZP je analogická jako v OZ.

K tomu, jakož i k ověřování hypotéz uvedených výše, jsou využívány metody analýzy, syntézy, indukce, dedukce, konfrontace s právně aplikační praxí a komparace se zahraniční úpravou. Srovnání s právní úpravou ve Spojených státech Amerických je věnována celá osmá kapitola. To může na první pohled působit jako srovnání něčeho nesrovnatelného, ať už z důvodu právních i materiálních. Člověk je ale ve své podstatě stejný, je vybaven určitými smysly, kterými reaguje na zásahy do jeho integrity bez ohledu na zemi, společnost či kulturu. Stejně tak právem chráněné zájmy jsou totožné. Pouze odezvy společnosti jsou různé a v tomto smyslu inspirující. Proto jsem mikrokomparací vybrala pouze instituty, které mohou být pro naši právní úpravu přínosné. Nebudu se tedy zabývat otázkami pojištění ani zdravotnických sporů.

Práce je rozdělena do osmi kapitol, kdy některé obsáhlejší z nich jsou koncipovány do podkapitol. Byla zde snaha všechny kapitoly logicky uspořádat. Nicméně jednotlivé otázky spolu natolik souvisí, že nelze vyloučit nezbytné odkazy.

První kapitola reflektuje pokus vysvětlit pojem nemajetkové újmy, popsat soukromoprávní úpravu nemajetkové újmy při zásahu do zdraví člověka a vymezit subjekty, kterých se případná náhrada při zásahu do zdraví člověka týká. Kapitola druhá a třetí je

věnována neoprávněným zásahům do zdraví a života člověka. Ty představují zejména náhrady za bolest, za ztížení společenského uplatnění a jednorázové náhrady pozůstalým při smrti poškozeného. Zde se zaměřím především na vymezení pojmu bolesti a ztížení společenského uplatnění v právním smyslu, analýzou textu příslušné vyhlášky, jakož i interpretací některých ustanovení za pomoci výkladu judikatury a literatury. Následující kapitoly naráží na dílčí problémy. V první z nich bude vysvětlena duplicita možných nároků na náhradu nemajetkové újmy na zdraví při zásahu do zdraví člověka z titulu ochrany osobnosti (§13 OZ a násl.) a škody na zdraví (§ 444 OZ). Další upozorňuje na povinnost některých škůdců uzavírat zákonné pojištění odpovědnosti za škodu s příslušnou pojišťovnou včetně ovlivnitelnosti sporu tímto vedlejším subjektem. Ve stejném duchu pokračuje i kapitola šest, kde je připomenuta možnost vlivu vedlejších subjektů i mimo jiné na způsob řešení sporu. Celá kapitola vymezuje především procesní možnosti uplatnění nároků spojených s nemajetkovou újmou při zásahu do zdraví člověka, reflektuje alternativní způsoby řešení sporu včetně nového zákona o mediaci a dále lhůty, v kterých musí být daný nárok uplatněn. Kapitole sedm, vévodí nový občanský zákoník, kde jsou zdůrazněny jak změny v právní úpravě, tak i možné řešení situace do budoucna včetně nového institutu smlouvy o péči o zdraví a odlišnost koncepcí v NOZ a ZP. K náhradám nemajetkové újmy při zásahu do zdraví člověka dochází totiž velmi často i v pracovním právu. O osmé kapitole byla řeč výše.

Podnětem k vypracování této práce se stala zejména skutečnost, že nemajetkovým újmám při zásahu do zdraví není příliš věnována pozornost a mnoho autorů se o ni zmiňuje pouze jako o dílčí otázce, což je podle mého názoru škoda, neboť by si toto téma jistě zasloužilo hlubší zpracování.

1. Pojem nemajetková újma

Pojem újma není v českém právním řádu definován. Obecně jí lze vymezit jako právem uznanou ztrátu na chráněných zájmech. Újma se metodologicky rozděluje na majetkovou a nemajetkovou. Občanský zákoník pracuje zejména s pojmem škoda, kterou se rozumí majetková újma vyjádřitelná v penězích. Tato má věcnou povahu a v jejím rámci se rozeznává na základě § 442 OZ škoda skutečná a ušlý zisk. Zmiňované ustanovení nepředstavuje nic nového, neboť už samotné římské právo toto rozlišení upravovalo.²

Legální definice nemajetkové újmy v našem právním řádu také chybí, ovšem zcela zřejmým je jiný než majetkový obsah.³ S rozvojem demokratické společnosti vzrůstal význam hodnot osobnosti fyzické osoby a v souvislosti s tím i její ochrana před neoprávněnými zásahy do těchto hodnot. Jednotlivé hodnoty, resp. práva s předmětem osobnosti fyzických osob tvoří celistvost osobnosti jak v tělesné (fyzické), tak i morální (mravní) jednotě. Jde zejména o právo na život, zdraví a tělo, osobní svobodu, čest, důstojnost a pověst, jméno, podobu, slovní projev osobní povahy, jakož i osobní soukromí.⁴

Některé nemajetkové újmy jsou označeny výslovně na základě ustanovení zákona. Tím se rozumí zejména škoda na zdraví (životě), v důsledku které dochází k vzniku nároku na náhradu bolesti, ztížení společenského uplatnění a odškodnění za úmrtí osoby blízké. Ačkoliv zákonodárce hovoří o škodě na zdraví, jedná se pouze o zásah do osobní sféry jedince, který je svým charakterem újmou nemajetkovou. Tuto újmu nelze přesně vyčíslit, neboť každý jedinec ji vnímá a snáší individuálně. U nás ji lze pomocí „tabulkového systému“ vyjádřit v penězích, proto ji zákon označuje za škodu na zdraví. Neoprávněným zásahem do zdraví člověka může vzniknout i taková nemajetková újma, která ale nebude škodou na zdraví. Jedná se o neoprávněný zásah do zdraví nebo jiných hodnot v rámci již zmiňované ochrany osobnosti.

1. 1. Právní úprava náhrady nemajetkové újmy na zdraví

Zdraví, jak už bylo předesláno v úvodu, patří mezi nejzákladnější lidské hodnoty a absolutní práva každého jedince. O jeho důležitosti svědčí nejen ústavněprávní úprava, ale především to, že jeho ochrana je poskytována v rámci některých mezinárodních lidsko-

² KINCL, Jaromír, URFUS, Valentin, SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 1995, s. 223.

³ Ve srovnání s definicí škody obsažené v § 1293 OZO, kdy *škodou se nazývá každá újma, která byla někomu učiněna na jmění, právech nebo jeho osobě*, je patrné, že uvedené tu vždy neplatilo, neboť samotný OZO subsumoval pod pojem škoda jak újmy majetkové, tak i nemajetkové.

⁴ ŠVESTKA, Jiří a kolektiv. *Ochrana osobnosti*. 4. vydání. Praha: Linde, 2004, s. 120-142.

právních smluv. Ty nejzásadnější, tvořící ústavněprávní východiska, uvedl Ústavní soud v nálezu ze dne 27. 9. 2006, sp. zn. Pl. ÚS 51/06.

Zmiňuje zejména:

- a) čl. 2 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (uveřejněné ve Sbírce zákonů pod č. 209/1992 Sb.),
- b) čl. 12 Mezinárodního paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech (vyhlášeného ve Sbírce zákonů pod č. 12/1976 Sb.),
- c) čl. 24 Úmluvy o právech dítěte (vyhlášené ve Sbírce zákonů pod č. 104/1991 Sb.),
- d) čl. 11 a čl. 13 Evropské sociální charty (vyhlášené pod č. 14/2000 Sbírký mezinárodních smluv)
- e) čl. 2 a čl. 3 Úmluvy na ochranu lidských práv a důstojnosti lidské bytosti v souvislosti s aplikací biologie a medicíny ve znění Dodatkového protokolu ze dne 12. ledna 1998 (vyhlášených pod č. 96/2001 a č. 97/2001 Sbírký mezinárodních smluv).⁵

Nejvýznamnější z uvedených dokumentů je Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, kdy v čl. 2 je poskytována ochrana právu na život. Respektování tělesné a duševní integrity člověka dovodil dále Evropský soud pro lidská práva interpretací práva na soukromí při výkladu čl. 8 této Úmluvy.⁶ Důležitost tohoto dokumentu je dána především možností jednotlivce domáhat se po vyčerpání všech vnitrostátních prostředků přímo svých práv individuální stížností u Evropského soudu pro lidská práva.⁷

Ústavní pořádek ČR počítá s ochranou zdraví v rámci Ústavy a Listiny. Zatímco v Ústavě nalezneme spíše nepřímou související články, Listina poskytuje vcelku vyčerpávající výčet a to v podobě čl. 6 Listiny (právo na život), čl. 7 Listiny (nedotknutelnost osoby, zákaz mučení), čl. 10 odst. 1 a 2 Listiny (právo na lidskou důstojnost, soukromý a rodinný život), čl. 31 (právo na ochranu zdraví) a z procesního hlediska čl. 36 odst. 1 Listiny (právo na soudní ochranu).⁸

⁵ FORMÁNKOVÁ, Vlasta. *Ústavněprávní aspekty náhrady škody a imateriální újmy na zdraví* [online]. Medicínské právo, 29. listopadu 2007 [cit. 3. července 2012]. Dostupné na <<http://www.medicinskepravo.cz/2007/11/ustavnepravni-aspekty-nahrady-skody.html>>.

⁶ Např. rozsudek Glass proti Spojenému království týkající se autorizace léčebných zákroků na nezletilé těžce postižené dívce. LANGÁŠEK, Tomáš. In WAGNEROVÁ, Eliška (ed). *Listina základních práv a svobod. Komentář*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2012, s. 187.

⁷ KADEČKA, Stanislav. Ochrana osobnosti v soudní praxi. *Právní rádce*, 1999, roč. 8, č. 8, s. 25.

⁸ KAPITÁNOVÁ, Jitka. In ELIÁŠ, Karel (ed). *Občanský zákoník: Velký akademický komentář- 1. svazek*. Praha: Linde, 2008, s. 990.

Následující kapitoly budou zaměřeny především na ochranu soukromoprávní, proto je na místě zdůraznit úpravu v rámci OZ. Za obecné ustanovení lze považovat § 11 OZ upravující ochranu osobnosti a na něj navazující § 16 OZ, který stanoví pro toho, kdo neoprávněným zásahem do práva na ochranu osobnosti způsobí škodu, odpovědnost za tuto škodu podle ustanovení občanského zákoníku o odpovědnosti za škodu. Zmiňované ustanovení je odkazem na obecná ustanovení o odpovědnosti za škodu. Občanský zákoník ji upravuje v šesté části, hlavě druhé, oddílu prvním - § 420 OZ a násl. (event. § 415 OZ), pro případ, že vedle nemajetkové újmy vznikne zároveň újma majetková, vyjádřitelná v penězích. V druhém oddílu se nachází úprava druhů zvláštní odpovědnosti za škodu, a ta se liší od té obecné zejména výčtem určitých podmínek v jednotlivých ustanoveních, které musí být v konkrétních případech splněny k tomu, aby nárok na náhradu vznikl. Nelze tedy vyloučit situace, kdy bude možné nárokovat nejen podle ustanovení § 420 OZ, jež je svou povahou generální klauzulí odpovědnosti za škodu, ale také podle některé ze zvláštních odpovědností za škodu. Poté záleží na oprávněné osobě, kterou možnost upřednostní.⁹

S ohledem na zvláštní povahu je úprava škody na zdraví provedena zvláštními ustanoveními § 444-449a OZ, jež jsou součástí společných ustanovení o náhradě škody, upravených v rámci třetího oddílu. Ustanovení § 444 OZ upravuje již zmíněné náhrady nemajetkové újmy na zdraví – bolestné, ztížení společenského uplatnění a odškodnění za úmrtí osoby blízké. Majetkové újmy na zdraví představují následující ustanovení, přičemž se jedná o náhradu za ztrátu na výdělku (§ 445, § 446 a § 447 OZ), na důchodu (§ 447a OZ) a náhrady nákladů léčení (§ 449 odst. 1 OZ). V případě smrti poškozeného vzniká pozůstalým osobám právo na náhradu výživného (§ 448 OZ) a právo na náhradu nákladů léčení a pohřbu, pokud byly tyto vynaloženy (§ 449 OZ).¹⁰

Za zmínku stojí vztah OZ vůči ZP. Oblast pracovního práva měla pro pracovněprávní vztahy svoji vlastní úpravu újmy na zdraví, která byla upravena zákonem č. 65/1965 Sb., zákoník práce, obdobně jako v občanském zákoníku. Proto jsou některá judikatorní stanoviska použitelná i pro oblast občanskoprávních vztahů. Zákon číslo 65/1965 Sb., zákoník práce, byl s účinností od 1. 1. 2007 nahrazen zákonem č. 262/2006 Sb., zákoník práce, který již náhradu škody na zdraví v pracovněprávních vztazích (z pracovního úrazu nebo nemoci z povolání) upravuje pouze v přechodných ustanoveních. Je tomu tak proto, že současně s tímto zákonem byl připravován i zákon č. 266/2006 Sb., o úrazovém pojištění zaměstnanců,

⁹ PSUTKA, Jindřich. In FIALA, Josef, (ed). Občanský zákoník: komentář- I. díl. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2009, s. 658-660.

¹⁰ KAPITÁNOVÁ, Jitka. In ELIÁŠ, Karel (ed). Občanský zákoník...,s. 992-993.

který měl být taktéž účinný od 1. 1. 2007 a nahradit tuto přechodnou právní úpravu.¹¹ Novela zákoníku práce, přijatá zákonem č. 365/2011 Sb., s účinností od 1. ledna 2012, se poté této problematice prakticky nedotkla, když přinesla pouze dílčí změny zahrnující jazykové a formulační úpravy. Jak občanskoprávní, tak i pracovněprávní úprava jsou na sobě nezávislé. Pokud dojde k souběhu práv, kdy má poškozený možnost uplatnit právo na náhradu škody proti škůdci jak podle předpisů občanského práva, tak podle předpisů pracovního práva, záleží na poškozeném, kterou alternativu zvolí.¹²

Problematice vztahu NOZ a ZP i vztahu ustanovení občanského zákoníku o škodě na zdraví a ochraně osobnosti bude věnována pozornost v dalších kapitolách.

1. 2. Subjekty nemajetkové újmy při zásahu do zdraví člověka

V případě vzniku nemajetkové újmy na zdraví se předpokládá existence nejméně dvou subjektů. Nejčastěji se označují jako škůdce a poškozený.

Poškozeným se rozumí fyzická osoba, jíž bylo neoprávněně zasaženo do zdraví či života. Okolnosti, za kterých k takovému zásahu dochází, mohou být různé a podle toho může být dotčená osoba označována pokaždé jinak. Speciálním případem je neoprávněný zásah do života poškozeného, kdy vzniká nárok na případné náhrady pozůstalým, o čemž bude pojednáno v kapitole 3.1. Pro účely této práce je třeba zmínit, že v pracovněprávních vztazích to bude zpravidla zaměstnanec, který utrpí pracovní úraz poškozením zdraví či smrtí nebo vyskytne – li se u něj nemoc z povolání při plnění pracovních úkolů nebo v přímé souvislosti s ní. Každý neoprávněný zásah do zdraví vyžaduje poskytnutí odpovídající zdravotní péče. Ani v této branži není vyloučen neoprávněný zásah do zdraví, přičemž poškozeným bude pacient.

Škůdce je fyzická či právnická osoba nebo stát v postavení právnické osoby (§ 21 OZ), která odpovídá za neoprávněný zásah do zdraví či života poškozeného a její označení se může podobně jako u poškozeného různit. Za pracovní úraz nebo nemoc z povolání je odpovědný vždy zaměstnavatel. V rámci ochrany osobnosti soud často spojuje škůdce s označením rušitel nebo narušitel.¹³ Co se týče sporů při poskytování zdravotní péče, subjektem odpovědným bude zdravotnické zařízení či jeho provozovatel. Jednotliví

¹¹ Účinnost zmiňovaného zákona je zatím posunuta na 1. 1. 2015.

¹² KAPITÁNOVÁ, Jitka. In ELIÁŠ, Karel (ed). *Občanský zákoník...*, s. 990-992.

¹³ Např. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 11. 2007, sp. zn. 30 Cdo 1174/2007.

zaměstnanci pracující v tomto zařízení zpravidla sami neodpovídají, nicméně pracovněprávní odpovědnost tohoto zaměstnance jakožto „prvotního škůdce“ tím není dotčena.¹⁴

Případné zdravotnické spory mohou ovlivňovat i jiné subjekty. Těmito subjekty jsou pojišťovny, neboť každé zdravotnické zařízení má ze zákona povinnost uzavřít smlouvu o pojištění odpovědnosti za škodu. V případě sporu mezi poškozeným pacientem a zdravotnickým zařízením, mají pak pojišťovny sklony k ovlivňování daného konfliktu, zejména v souvislosti s vyplácením pojistného. Stejně tendence se objevují i u mimosoudního řešení věci.

¹⁴ V úvahu přicházející odpovědnost je upravena v části jedenácté zákoníku práce. BRUTHANSOVÁ, Daniela, ČERVENKOVÁ, Anna, JEŘÁBKOVÁ, Věra. *Právní aspekty odpovědnosti za škodu vzniklou klientovi při poskytování sociálně zdravotní péče v pobytových zařízeních sociálních služeb*. Praha : VÚPSV, 2008, s. 14.

2. Neoprávněný zásah do zdraví fyzické osoby

Neoprávněným zásahem do zdraví fyzické osoby se rozumí každý takový zásah, který je nedovolený a v rozporu s naším právním řádem. Tímto zásahem vzniká kromě nemajetkové i majetková újma na zdraví,¹⁵ přičemž ta nečiní v praxi velké problémy, neboť je zákonem jasně upravena, a proto i judikatura je v této oblasti konstantní. Z tohoto důvodu této nebude dále věnována pozornost, protože samotné zaměření této práce je věnováno právě nemajetkové újmě na zdraví.

Nemajetková újma na zdraví, jak již bylo řečeno, je upravena v ustanovení § 444 odst. 1 a 2 OZ, podle něhož se odškodňují bolesti poškozeného a ztížení jeho společenského uplatnění jednorázově, přičemž výši do které lze poskytnout náhradu za bolest a ztížení společenského uplatnění stanoví Ministerstvo zdravotnictví v dohodě s Ministerstvem práce a sociálních věcí vyhláškou. Touto vyhláškou se rozumí vyhláška Ministerstva zdravotnictví č. 440 /2001 Sb., o odškodňování bolesti a ztížení společenského uplatnění, ve znění vyhlášky č. 50/2003 Sb. (dále jen „bodová vyhláška“). Ta nahradila vyhlášku Ministerstev zdravotnictví a spravedlnosti, Státního sociálního zabezpečení a Ústřední rady odborů č. 35/1965 Sb., o odškodňování bolesti a ztížení společenského uplatnění, ve znění novely č. 54/1993 Sb.

Je třeba říci, že původní vyhláška odpovídala svou koncepcí filozofii doby a společenským poměrům, ve kterých vznikla. Společně s dnešním zněním měla jistě způsob ohodnocení, podle přesných kritérií, kdy bodově ohodnotit šlo pouze to, co upravovala tabulka. V úvahu nepřicházely a ani dnes nepřichází podle této úpravy odškodnění citové nemajetkové újmy. Tato újma není chorobou v psychiatrickém slova smyslu „bodově ohodnotitelnou“, i když je mnohdy závažnější než samotné poškození zdraví.¹⁶ Jedinou možností, jak nahradit citovou újmu, je tvrdit zásah do některé z hodnot lidské integrity v rámci ochrany osobnosti. Potom už je na soudci, zda k citové újmě přihlédne.¹⁷ Odlišně byla stanovena výše bodu a dále omezená možnost zvýšení částky odpovídající základnímu počtu bodů až na dvojnásobek, z toho celková částka nesměla přesáhnout částku 120.000,- Kč a bolestné částku 36.000,- Kč. Za každý bod původně náleželo poškozenému 15,- Kč, tato částka byla novelou č. 54/1993 Sb., zvýšena na 30,-Kč.

¹⁵ Viz kapitola 1.1. Právní úprava nemajetkové újmy na zdraví.

¹⁶ Například je-li poškozený pokousán psem, obává se jakéhokoli dalšího setkání se psem nebo stal-li se poškozený obětí nějakého fyzického útoku, ze strachu že se toto jednání bude opakovat, ohlíží se, kdo jde za ním. Více MACH, Jan. Náhrada škody za újmu na zdraví. *Bulletin advokacie*, 2000, č. 1, s. 26-29.

¹⁷ Např. Rozsudek Krajského soudu v Ostravě ze dne 23. 1. 1998, sp. zn. 23 C 52/96, bere ohled i na „psychiku“ poškozeného.

Dnešní úprava vychází z totožné koncepce. Všechny faktory bolesti a ztížení společenského uplatnění zohledňuje a oceňuje lékař za pomoci vyhlášky v lékařském posudku, počtem bodů, kdy jeden tento bod činí 120,- Kč. V případě, že škoda na zdraví vyžadovala náročný způsob léčení nebo vedla ke zvlášť těžkým následkům, může lékař podle § 6 bodové vyhlášky přikročit ke zvýšení bodového ohodnocení nejvýše o 50% celkové částky bodového ohodnocení. Při mimořádně náročném způsobu léčení, může být bodové ohodnocení stanoveno na nejvýše dvojnásobek celkové částky bodového ohodnocení. Je-li možné škodu na zdraví hodnotit podle více položek uvedených v přílohách bodové vyhlášky, počet bodů za všechny tyto položky se sčítá. Jedná-li se však o poškození téhož orgánu, nesmí součet překročit bodové ohodnocení za jeho anatomickou či funkční ztrátu.

Dále má samotný soud možnost i v souladu s vyhláškou zvýšení bolestného a ztížení společenského uplatnění svým rozhodnutím. Právě tato oblast činí v praxi největší problémy. Zrodem této diskutabilní otázky je § 7 odst. 3 bodové vyhlášky, který umožňuje soudu navýšit náhradu za bolest a ztížení společenského uplatnění jen výjimečně a v případech hodných mimořádného zřetele, kdy intenzita bolestí byla natolik ojedinělá, že by ani zvýšení podle § 6 bodové vyhlášky, tuto jejich extrémní intenzitu nevystihovalo¹⁸ nebo kulturní, sportovní či jiné zapojení poškozeného před úrazem bylo na vysoké úrovni a mimořádné.¹⁹ K tomuto nutno dodat, že není vyloučeno ani mnohonásobné zvýšení. To je vyhrazeno případům, pro jejichž následky úrazu je poškozený téměř vyřazen ze života a kdy jeho předpoklady k uplatnění ve společnosti jsou téměř ztraceny, není schopen se sám obsloužit apod.²⁰ Otázkou odškodňování pomocí násobku se mimo jiné zabýval i Ústavní soud v nálezu ze dne 29. 9. 2005, sp. zn. III. ÚS 350/03 a ten nespátřil ve způsobu takového odškodňování nic protiústavního. Vyplývá to z právní věty, podle níž mu sice nepřísluší konstatovat, v jaké konkrétní výši by náhrada za ztížení společenského uplatnění měla být přiznána, to znamená, jaký by měl být násobek podle § 7 odst. 3 předmětné vyhlášky, ale vycházet je však nutno z principu proporcionality. Východiskem je tedy dbát na to, aby přiznaná výše náhrady za ztížení společenského uplatnění byla založena na objektivních a rozumných důvodech a aby mezi touto přiznanou peněžní částkou a způsobenou újmou existoval vztah přiměřenosti.²¹

¹⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 3. 2010, sp. zn. 25 Cdo 1223/2008 a dále také Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 10. 1988, sp. zn. 1 Cz 60/88.

¹⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 10. 1988, sp. zn. 1 Cz 60/88.

²⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 8. 2004, sp. zn. 25 Cdo 847/2004.

²¹ Pozadu v tomto ohledu nezůstává ani Nejvyšší soud, který v rozsudku ze dne 27. 4. 2006, sp. zn. 25 Cdo 759/2005, přiznal poškozené, která v důsledku úrazu ve věku 24 let ztratila hybnost, gnostické a komunikační schopnosti, je nepohyblivá, a trvale odkázána na péči druhé osoby i v základních osobních

V odborných právních kruzích se naproti tomu delší dobu řešila problematika stanovení způsobu a výše ohodnocení za bolest a ztížení společenského uplatnění, jež vyvstala v plné šíři zejména s přijetím Úmluvy na ochranu lidských práv a důstojnosti lidské bytosti v souvislosti s aplikací biologie a medicíny, kdy se tato v porovnání s jinými evropskými zeměmi zdá nepoměrně nízká, neetická a v rozporu s ústavním pořádkem.²² To se projevilo koneckonců v nálezu Ústavního soudu ze dne 16. 10. 2007, sp. zn. Pl. ÚS 50/05, který řešil ústavnost § 444 odst. 2 OZ, respektive § 7 bodové vyhlášky. Ústavní soud dovodil, že se jedná o typické zmocňovací ustanovení, které není samo o sobě protiústavním. Dále zdůraznil, že soudce je ve smyslu čl. 95 odst. 1 Ústavy oprávněn posoudit soulad jiného právního předpisu (tedy i § 7 uvedené vyhlášky) se zákonem nebo mezinárodní smlouvou. V případě, že shledá pravidlo chování, které je s nimi v rozporu, je povinen takové pravidlo nepoužít. V tomto případě však musí náležitě v odůvodnění objasnit všechny důvody, které ho k takovému závěru vedly.

2. 1. Náhrada za bolest

Bolestné je jedním z dílčích samostatných nároků, který společně s dalšími vymezuje náhradu škody na zdraví. Spolu s náhradou za ztížení společenského uplatnění a s jednorázovou náhradou pozůstalým v případě smrti poškozeného, jej považujeme za právo nemajetkové povahy.²³

Bolest je podle § 2 bodové vyhlášky definována jako „*každé tělesné a duševní strádání způsobené škodou na zdraví osobě, která tuto škodu utrpěla.*“ Okamžik vzniku bolesti způsobené přímo poškozením zdraví může být rozdílný od okamžiku vzniku bolesti vyvolané léčením tohoto poškození, či od okamžiku vzniku bolesti, jež byla způsobena teprve až odstraňováním následků poškození zdraví.²⁴ V rámci bolestného se tedy odškodňují v první řadě bolesti poškozeného, vznikající při škodní události a dále v souvislosti s léčením, odstraňováním následků, reoperacemi nebo například bolestivými rehabilitacemi, a to způsobem výše stanoveným. Bodové ohodnocení provedené posuzujícím lékařem je zaměřeno zejména na akutní fázi bolesti a přihlíží přitom zejména k rozsahu a způsobu poškození zdraví, jeho závažnosti, k průběhu léčení včetně náročnosti použité léčby a ke

potřebách a její stav vyžaduje trvale usilovnou rehabilitaci, přičemž podle lékařských prognóz není naděje na zlepšení, odškodnění v částce 17.000.000,- Kč.

²² DOLEŽAL, Adam, DOLEŽAL, Tomáš. Několik poznámek k aktuálním rozhodnutím soudů ve věcech náhrady škody na zdraví a kompenzace imateriální újmy. *Právní rozhledy*, 2008, roč. 16, č. 15, s. 562.

²³ Nález Ústavního soudu ze dne 4. 5. 2005, sp. zn. Pl. ÚS 16/04.

²⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 3. 2007, sp. zn. 32 Odo 132/2005.

vzniklým komplikacím.²⁵ Bolest vzniklá v souvislosti s původně nepředpokládanou operací, k níž však původní škoda na zdraví vedla, se podle § 4 odst. 4 bodové vyhlášky hodnotí jako nově vzniklá bolest.

2. 2. Náhrada za ztížení společenského uplatnění

Náhrada za ztížení společenského uplatnění připadá v úvahu podle § 3 vyhlášky v případech, kdy následky újmy na zdraví mají prokazatelně nepříznivý vliv na uplatnění poškozeného v životě a ve společnosti, zejména na uspokojování jeho životních a společenských potřeb, včetně výkonu jeho dosavadního povolání nebo přípravy na povolání, dalšího vzdělání a možnosti uplatnit se v rodinném, politickém, kulturním a sportovním životě. Zohlednění faktoru rozvoje kvality života je důležité zejména u dětí. Nejvyšší soud konstatoval např. v rozsudku ze dne 16. 10. 2008, sp. zn. 25 Cdo 2596/2006, že v případě trvalého poškození zdraví dívky krátce po narození sice nelze hodnotit, jaké konkrétní následky zasáhly do jejího dosavadního života a nakolik jsou její možnosti pro uplatnění v životě a ve společnosti omezeny či ztraceny v porovnání s předchozím rozsahem a kvalitou jejího společenského, profesního, rodinného, sportovního i jiného uplatnění, avšak je třeba zohlednit, že s následky poškození zdraví se poškozená bude muset vyrovnávat celý život, od dětství přes školní věk a dospívání, hledání partnera a založení rodiny, zaměstnání, provozování sportu, svých zálib a i jiných možností, které se jí v životě naskytnou.²⁶

Ztížení společenského uplatnění vzniká v době, v níž je možné zdravotní stav poškozeného po úrazu, nemoci z povolání nebo jiném poškození na zdraví, popřípadě po jejich zhoršení, považovat za ustálený, a v níž je tedy možné posoudit, jaký má změněný (zhoršený) zdravotní stav poškozeného prokazatelně nepříznivé důsledky pro životní úkony poškozeného, pro uspokojování jeho životních a společenských potřeb nebo pro plnění jeho společenských úkolů a přistoupit k jeho bodovému ohodnocení.²⁷ Proto vznik nároku na náhradu za ztížení společenského uplatnění obvykle není totožný se vznikem nároku na náhradu za bolest, jelikož se poskytuje za trvalé následky vyvolané újmou na zdraví.²⁸

Ustanovení § 5 bodové vyhlášky určuje, že při bodovém ohodnocení ztížení společenského uplatnění se zohledňuje závažnost škody na zdraví, její předpokládaný vývoj a

²⁵ VOJTEK, Petr. Odškodňování bolesti a ztížení společenského uplatnění, včetně nároků pozůstalých. *Zdravotnictví a právo*, 2008, č. 3 – 4, s. 10-13.

²⁶ BALÁK, František, KORECKÁ, Věra, VOJTEK, Petr. *Občanský zákoník s judikaturou a souvisejícími předpisy*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 690.

²⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 15. 7. 2003, sp. zn. 21 Cdo 642/2003.

²⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 3. 2007, sp. zn. 32 Odo 132/2005.

průběh léčení. V případě zhoršení ztížení společenského uplatnění, jež bylo již dříve odškodněno, se odečte z nového bodového ohodnocení ztížení společenského uplatnění výše bodového ohodnocení dříve přiznaná. Je-li společenské uplatnění poškozeného ztíženo předchozími změnami zdravotního stavu, nesouvisejícími s posuzovanou škodou na zdraví, hodnotí se pouze následky vzniklé z této škody na zdraví, popřípadě vedoucí k podstatnému zhoršení předchozích změn zdravotního stavu.

Výše uvedené části týkající se úpravy a interpretace náhrady za bolest a ztížení společenského uplatnění dokazují, že se jedná o nároky vyjádřitelné v penězích. V tomto momentu bych ráda upozornila na shodnou úpravu v ZP, kde se stejně jako v OZ užívá analogicky právě bodové vyhlášky. Pro řešení podle ZP je existence peněžitého nároku jakožto pohledávky na peněžité plnění určující. Nejvyšší soud tak dovedl na základě ustanovení § 328 odst. 1 ZP, že peněžité práva zaměstnance jeho smrtí nezanikají a že se toto ustanovení vztahuje i na pohledávky na náhradu bolesti a ztížení společenského uplatnění. Tyto pohledávky jsou tedy v plné výši předmětem dědického řízení, přechází na dědice, popř. stát či toho, komu pohledávka při vypořádání dědictví připadne.²⁹ To představuje markantní rozdíl oproti občanskoprávní úpravě, kde jsou tyto nároky vnímány spíše jako ryze osobnostní, vztahující se k základním atributům lidské důstojnosti. Jak práva uplatňovaná z titulu porušení práv na ochranu osobnosti, tak i práva uplatňovaná z titulu bolestného a ztížení společenského uplatnění zanikají okamžikem smrti poškozeného, nejsou tedy předmětem dědictví, bez ohledu na to, zda byla pravomocným rozhodnutím přiznána či nikoliv.³⁰ Tato úprava u nás je raritou. Soudní praxe a část právní teorie se na tomto závěru shodují i přesto, že se toto právo z hlediska majetkové stránky, jakož i svou funkcí přibližuje reparační funkci majetkového práva.³¹ Odůvodněnost je dána spjatostí s osobou poškozeného. Bolest a ztížení společenského uplatnění je způsobeno jemu, nikoliv dědicům. Tento závěr považuji za správný v případě, že nárok na náhradu za bolest či ztížení společenského uplatnění není přiznan soudem pravomocným rozhodnutím. Náhrada bolesti a ztížení společenského uplatnění jsou velmi individuální. V případě soudního dokazování by podle mě přítomnost a výpovědi poškozeného měly hrát svou roli. Naopak dědiců se tyto nároky

²⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 7. 4. 2011, sp. zn. 21 Cdo 936/2010.

³⁰ Viz Rozsudek Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 27.5.1965, sp. zn. 7 Co 208/65 a Rozsudek Nejvyššího soudu SSR ze dne 26.1.1971, sp. zn. 1 Cz 11/71, oba dostupné v BALÁK, František, KORECKÁ, Věra, VOJTEK, Petr. *Občanský zákoník s judikaturou a souvisejícími předpisy*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 681.

³¹ ŠVESTKA, Jiří. In ŠVESTKA, Jiří, SPÁČIL, Jiří (ed). *Občanský zákoník I. Komentář*. Praha: nakladatelství C. H. Beck, 2008. s. 185-186.

bezprostředně nedotýkají, proto by jejich vymáhání mělo přicházet v úvahu pouze jako přiznaná pohledávka ve formě pravomocného rozsudku.

S názorem teorie a praxe výše uvedeným se sice ztotožňuji, ale zároveň podotýkám, že mnohem spravedlivější by bylo ustoupit od objektivizace, protože jedině potom by takový závěr měl hlubší smysl a váhu. Někteří odborníci kritizují hodnotový bodový systém upravující náhradu za bolest a ztížení společenského uplatnění, jelikož neodpovídá bioetickým a medicínským premisám ani moderní algeziologii.³² Demonstrovat to lze již na pouhém faktu, že každý člověk má jinak stanovenou hranici prahu bolesti. Budoucí právní úprava by proto měla zohlednit aktuální medicínské a jiné vědecké poznatky v souvislosti s ekonomickými vztahy tržního hospodářství.

³² DOLEŽAL, Adam. Finanční satisfakce v případě zásahu do osobnostního práva na fyzickou integritu (část druhá). *Časopis zdravotnického práva a bioetiky*, 2012, č. 2, s. 9.

3. Neoprávněný zásah do života fyzické osoby

Neoprávněným zásahem do života fyzické osoby je takový zásah, způsobilý přivodit poškozenému smrt. Smrt je právní událostí,³³ u které je jisté, že nastane u každého, avšak není zřejmé kdy.

Zákonem č. 47/2004 Sb. bylo do občanského zákoníku vloženo ustanovení § 444 odst. 3, upravující jednorázové náhrady pozůstalým, s účinností od 1. 5. 2004. Do té doby se mohli pozůstalí domáhat náhrady újmy způsobené usmrcením pouze prostřednictvím žalob na ochranu osobnosti podle § 13 OZ.³⁴

3.1. Jednorázové náhrady pozůstalým

V případě usmrcení poškozeného je podle § 444 odst. 3 OZ umožněno každému pozůstalému vyplatit konkrétní jednorázovou částku, odstupňovanou podle příbuzenského vztahu. Manželovi, manželce, každému dítěti, každému rodiči a každé další blízké osobě žijící ve společné domácnosti s usmrceným v době vzniku události, příčinné vzniku škody na zdraví s následkem jeho smrti, náleží 240.000,- Kč, každému rodiči při ztrátě dosud nenarozeného počatého dítěte 85.000,- Kč a každému sourozenci zesnulého 175.000,- Kč. Zmíněné ustanovení přehledně a striktně upravuje jednotlivé nároky pozůstalých, které jsou zcela předvídatelné a nenáročné na dokazování v případném soudním řízení. Na druhou stranu je však tento přístup značně formální a často neodráží odlišnosti a individualitu každého konkrétního případu, jakožto i fakt, že zoufale nízké částky představují spíše degradaci hodnoty lidského života.³⁵

Jednorázové náhrady pozůstalým je nutno hodnotit jako nevyčerpávající způsob řešení daného problému a to zejména pro jejich zcela paušální a nedostatečný charakter, jak uvádí také Ústavní soud v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 16/04 ze dne 4. 5. 2005. Dle něj zákonodárce tímto ustanovením upravil způsob a rozsah náhrady za tento druh nemajetkové škody, přičemž tato úprava je natolik paušální, že ji nelze považovat za vyčerpávající řešení daného problému a nevyklučuje, pokud jednorázové odškodnění není dostatečnou satisfakcí za vzniklou újmu na osobnostních právech, aby se dotčené osoby domáhaly další satisfakce podle ustanovení na ochranu osobnosti. Ústavní soud v této souvislosti zdůraznil, že z legislativního hlediska by

³³ BOGUSZAK, Jiří, ČAPEK, Jiří, GERLOCH, Aleš. *Dějiny a teorie práva*. 2. vydání. Praha: ASPI, 2004, s.131.

³⁴ KAPITÁNOVÁ, Jitka. In ELIÁŠ, Karel (ed). *Občanský zákoník...*, s. 997.

³⁵ RYŠKA, Michal. *Má být degradující paušál za smrt skutečně pravidlem?* [online]. Jiné právo, 5. března 2010 [cit. 11. července 2012]. Dostupné na < <http://jinepravo.blogspot.cz/2010/03/michal-ryska-ma-byt-degradujici-pausal.html>>.

bylo správnější opustit stávající pojetí škody jako majetkové újmy a pokládat za škodu i újmu vzniklou působením na tělesnou a duchovní integritu poškozeného. K uvedenému nálezu někteří soudci vyslovili disent, protože jej považovali za neúplný.³⁶

Smrt nejbližší osoby zpravidla zasáhne osobnost pozůstalého. Náhrada nemajetkové újmy není náhradou za zmařené lidské životy, ale jistou satisfakcí za porušení osobnostních práv pozůstalých neoprávněným zásahem, jehož následkem je smrt. Neoprávněným zásahem, který způsobí smrt osoby blízké, dochází k mimořádně vážnému, nenapravitelnému a trvalému porušení práv na soukromí a rodinný život, garantovanými a chráněnými nejen občanským zákoníkem, ale i Listinou a v neposlední řadě Úmluvou o ochraně lidských práv a svobod. Citové, kulturní, sociální a morální vztahy v rodině jsou velmi podstatnou složkou osobnosti. Jakýkoli zásah omezující tyto vztahy a nepodložený právem, je nutno považovat za neoprávněný zásah do práv na ochranu osobnosti. Proto dochází a ostatně i Ústavní soud, jak vyplývá z výše uvedeného nálezu, toleruje paralelní uplatňování náhrady nemajetkové újmy v penězích z titulu ochrany osobnosti a jednorázových náhrad pozůstalým.³⁷ Této problematice se věnuje následující kapitola.

³⁶ Významné v tomto směru je stanovisko disentující soudkyně E. Wagnerové, která zdůrazňuje problematiku aplikatelnosti ustanovení o ochraně osobnosti tak, jak na ni odkazuje většinové stanovisko, neboť soukromí je hodnotou horizontálně (nekomparovatelnou s lidskou důstojností) a upozorňuje na skrytá nebezpečí řešení zvoleného většinou.

³⁷ CILÍNKOVÁ, Marie, KUBOŇ, David. Odškodnění při usmrcení osoby blízké. *Bulletin advokacie*, 2004, č. 10., s. 30-35.

4. Duplicita nároků z titulu náhrady újmy na zdraví a ochranu osobnosti

Nejvyšší soud dovedl v usnesení ze dne 28. 6. 2007, sp. zn. 30 Cdo 154/2007, že úkolem práva na ochranu osobnosti fyzické osoby, jakožto jednotného práva upraveného občanským zákoníkem, je zabezpečit respektování osobnosti fyzické osoby a její všestranný svobodný rozvoj. Jedná se o konkretizaci článků 7, 8, 10, 11, 13, a 14 Listiny. V jednotném rámci práva na ochranu osobnosti existují jednotlivá dílčí práva zabezpečující občanskoprávní ochranu jednotlivých hodnot osobnosti fyzické osoby jako neoddělitelných součástí celkové fyzické a psychicko - morální integrity osobnosti, kdy výčet těchto jednotlivých práv, je pak pouze demonstrativní.

Pro uplatnění nároku na náhradu za nemajetkovou újmu způsobenou zásahem do osobnosti fyzické osoby, musí být splněna podmínka existence zásahu, objektivně způsobitelného vyvolat nemajetkovou újmu, spočívající buď v porušení, nebo jen ohrožení osobnosti fyzické osoby v její fyzické a morální integritě, tento zásah musí být neoprávněný (v rozporu s objektivním právem, respektive právním řádem, kdy zasažena může být jakákoliv z chráněných složek osobnosti fyzické osoby) a musí zde být příčinná souvislost mezi tímto zásahem a neoprávněností (protiprávností) takového zásahu. Právo na ochranu zdraví má bezprostřední dopad na kvalitu existence fyzické osoby, resp. na její existenci vůbec, tudíž uplatnění nároku z titulu práva na ochranu osobnosti nesupluje ani nedoplňuje a nerozšiřuje rozsah náhrady škody podle § 442 OZ a násl., neboť se jedná o zcela svébytné a samostatné nároky podmíněné rozrůzněnou sférou ochrany, kterou poskytuje občanský zákoník.³⁸ Systematicky vzato je § 442 OZ a násl. ve vztahu speciality k ustanovení § 13 OZ a násl., což by znamenalo přípustnost jednoho nároku.

Pro uplatnění paralelních nároků jsou tu odlišnosti, a to jak v rámci práva hmotného (promlčecí doby, charakter odpovědnosti, účel náhrady), tak i procesního (věcná příslušnost soudu, soudní poplatky, koncentrace řízení). Další překážka je spatřována v rámci obecné zásady non bis in idem, která je dána totožností v osobách a skutku. M. Ryška připouští, že obě řízení mohou probíhat vedle sebe, avšak za podmínky rozdílnosti nároků. Jako snadno představitelné uvádí odlišnosti skutků např. v situacích osobnostních žalob podávaných v důsledku absence informovaného souhlasu pacienta, kdy předmětem ochrany osobnosti je odlišný osobnostní statek než lidské zdraví (konkrétně právo na informace, na seburčení a na

³⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 6. 2007, sp. zn. 30 Cdo 154/2007.

svobodné individuální rozhodování pacienta), dále o různosti nároků v případech, jsou-li cestou ochrany osobnosti nárokovány morální satisfakce dle § 13 odst. 1 OZ, kterých se cestou náhrady škody na zdraví domáhat nelze a o odlišnosti osob, domáhají-li se příbuzní osoby, jejíž právo na zdraví bylo porušeno, ochrany vlastní osobnosti s poukazem na neoprávněný zásah do svého rodinného života, jehož kvalita neoprávněným zásahem do práva na zdraví osoby blízké utrpěla.³⁹

Je zřejmé, že samotný problém tkví v nedůslednosti rozlišení uvedených nároků v OZ. Nejvyšší soud nepřipouští nahrazování nedostatku právní úpravy ad hoc analogiemi. Na základě jedné žaloby se tudíž nelze domáhat obou nároků, přesto se to ale v praxi vyskytuje. Oproti tomu stojí již zmiňovaný náleží Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 16/04 ze dne 4. 5. 2005 připouštějící duplicitní uplatňování nároků a doplňování žalob navzájem.

V této souvislosti je třeba poukázat na to, že konečná výše odškodnění by měla být přiměřená nejen vzhledem k utrpěným následkům újmy na zdraví poškozeného, ale i vzhledem ke schopnostem a možnostem škůdce, neboť není jistě cílem právní úpravy, aby konečná částka byla pro škůdce likvidační.⁴⁰ V této souvislosti se nelze nezmínit o moderačním oprávnění soudu rozhodnout o přiměřeném snížení náhrady škody z důvodů zvláštního zřetele hodných na základě § 450 OZ. Při takovém rozhodnutí soud vezme v úvahu zejména způsob vzniku škody, osobní a majetkové poměry škůdce, jakož i poměry poškozeného. Ustanovení § 450 OZ vylučuje moderace soudem v případě škody způsobené úmyslně. K tomuto judikatura dodává, že pokud směřoval úmysl škůdce k ublížení na zdraví a pouze z nedbalosti byla způsobena těžká újma na zdraví poškozeného, není snížení náhrady škody vyloučeno, avšak je třeba brát v úvahu, že nelze snížit náhradu škody odpovídající ublížení na zdraví, tedy těm následkům, k nimž směřoval úmysl škůdce, a to i eventuální.⁴¹

Podle mého názoru současná úprava paušalizuje hodnotu lidského života a zdraví. Neodráží nejen důležitost a významnost této hodnoty, ale i individualitu každého případu. Celá situace je umocněna smýšlením soudců, pro které ačkoliv je bodová vyhláška podzákoným předpisem, představuje překročení „tabulkové částky“ tabu. Proto je lidské a

³⁹ RYŠKA, M. Náhrada škody na zdraví a ochrana osobnosti. *Právní rozhledy*, 2009, roč. 17, č. 16, s. 591–593.

⁴⁰ Např. Mediálně známá kauza „Cizkrajov“ je důkazem toho, kdy nepřiměřeně vysoká částka přiznaná soudem prvního i druhého stupně byla pro žalovanou Základní školu Cizkrajov likvidační. Více např. DRCHAL, Václav. *Za zničené zdraví soudy dříve nepřiznávaly nic, dnes jsou to až miliony* [online]. Lidovky.cz, 1. března 2011 [cit. 17. července 2012]. Dostupné na <http://www.lidovky.cz/za-znicene-zdravi-soudy-drive-nepriznavaly-nic-dnes-to-jsou-az-miliony-13c-/ln_domov.asp?c=A110228_203108_ln_domov_ogo>.

⁴¹ BREJCHA, Aleš. *Odpovědnost v soukromém a veřejném právu*. 1. vydání. Praha: ASPI Publishing s.r.o., 2000, s. 84.

zcela správné, jestliže soudy umožňují poškozeným v určitých odůvodněných případech uplatnit své nároky z titulu ochrany osobnosti v podobě zadostiučinění, jež svou satisfakční a preventivně-sankční funkcí⁴² pomáhají poškozeným vrátit se zpět k původnímu životu.

⁴² Viz HAJN, Petr. K přiměřenému zadostiučinění ve sporech o ochranu osobnosti. *Bulletin advokacie*, 2003, č. 4, s. 7-12.

5. Pojištění odpovědnosti za škodu

Jak již bylo naznačeno výše, svou roli při zásahu do zdraví člověka hrají také pojišťovny, ať už jako smluvní partneri zdravotnických zařízení nebo zaměstnavatelů. Těmto subjektům je stanovena zákonná povinnost uzavřít smlouvu o pojištění odpovědnosti za škodu.

V souvislosti s reformou zdravotnictví byly zastaralé a mnoho let již nevyhovující právní předpisy zrušeny a úprava sjednocena a nahrazena předně zákonem č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování s účinností od 1. 4. 2012, který se stal spolu s dalšími zákony,⁴³ základním zdravotnickým kodexem. Uvedená povinnost poskytovatele uzavřít pojistnou smlouvu je nyní stanovena v § 45 odst. 2 písm. n) uvedeného zákona a to v rozsahu, v jakém lze rozumně předpokládat postih takovou odpovědností. Toto pojištění musí trvat po celou dobu poskytování zdravotních služeb. Z této povinnosti je patrné, že případné vyplacení náhrady újmy na zdraví se projeví v rozpočtu zdravotnického zařízení pouze ojedinele. Například i pojistné podmínky jednotlivých pojišťoven často vylučují z toho, co je pojištěním kryto, nároky vzniklé z žalob na ochranu osobnosti. Ačkoliv se mezi zdravotním zařízením a pojišťovnou jedná o vztah smluvní, je otázkou, zda právní rámec tohoto vztahu dává dostatečný prostor pro skutečně rovnoprávné vztahy. Zdravotní pojišťovna může totiž v případech sankcí hrozících lékařům, jednostranně neobnovit s těmito smlouvou a tím jim znemožnit výkon povolání, přičemž tento svůj krok nemusí ani zdůvodňovat.⁴⁴ Pojišťovny vyvolávají konflikty tam, kde například neumožní vyrovnat se mimosoudně tím, že odmítnou vyplatit pojistné. Nezbyvá nic jiného než řešení celé věci soudní cestou, kdy dochází nesmyslně k navýšení celé částky o náklady řízení. Současná úprava je pro pojišťovny výhodná v tom smyslu, že jim umožňuje plánovat rizika a stanovovat výši pojistného.

Co se týče pracovněprávní problematiky, zde hraje roli zákonné pojištění odpovědnosti zaměstnavatele za škodu při pracovním úrazu nebo nemoci z povolání. Podle § 365 ZP se do nabytí účinnosti právní úpravy úrazového pojištění zaměstnanců řídí § 205d ZP a vyhláškou č. 125/1993 Sb., kterou se stanoví podmínky a sazby zákonného pojištění

⁴³ Jedná se zejména o zákon č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách, zákon č. 374/2011 Sb., o zdravotnické záchranné službě a doprovodný zákon č. 375/2011 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím zákona o zdravotních službách, zákona o specifických zdravotních službách a zákon o zdravotnické záchranné službě.

⁴⁴ STOLÍNOVÁ, Jitka, MACH, Jan. *Právní odpovědnost v medicíně*. 2. vydání. Praha : Nakladatelství Galén, 2010, s. 27-28.

odpovědnosti zaměstnavatele za škodu při pracovním úrazu nebo nemoci z povolání. V současné době v souladu s uvedenou vyhláškou, zaměstnavatelé sjednávají zákonné úrazové pojištění s pojišťovnou Kooperativou. V případě dřívějších smluv mají uzavřenou smlouvu s Českou pojišťovnou.⁴⁵ Na základě této úpravy má zaměstnavatel právo, aby za něj příslušná pojišťovna nahradila škodu způsobenou zaměstnanci pracovním úrazem nebo nemocí z povolání a to v rozsahu, v jakém zaměstnavatel odpovídá podle ZP.

Účinnost zákona č. 266/2006 Sb., o úrazovém pojištění zaměstnanců, který měl být, jak už bylo avizováno, původně přijat se zákonem č. 262/2006 Sb., zákoník práce s účinností k 1. 1. 2007, byla opět odložena k 1. 1. 2015. Z důvodu nedostatku financí ve státním rozpočtu, jakož i obav, že by kapacitně chystané změny Česká správa sociálního zabezpečení nezvládla, neboť právě ona se měla stát subjektem, s nímž budou zaměstnavatelé sjednávat zákonné úrazového pojištění zaměstnanců, vláda chtěla tento zákon zrušit, nicméně záhy na to byl v Poslanecké sněmovně přednesen návrh, aby se tomu tak nestalo s odůvodněním časového prostoru pro projednání nové koncepce odškodňování pracovních úrazů.

Úprava v zákoně o úrazovém pojištění bývá v současné době předmětem kritiky, neboť je zastaralá a nevyhovující.⁴⁶ Řešením této situace by podle mého názoru bylo zrušit zákonný monopol České pojišťovny a pojišťovny Kooperativa a připustit konkurenční vztahy i jiných soukromých pojišťoven. Tím by se zajistilo financování zatěžující státní rozpočet. Navíc soukromé pojišťovny by mohly teoreticky nabízet vyšší standart než by byl schopen poskytnout sám stát a efektivněji snižovat náklady vzniklé v budoucnu.

⁴⁵ DANDOVIČ, Eva. *Jak dál v úrazovém pojištění...* [online]. BOZPINFO.cz, 17. prosince 2012 [cit. 12. února 2013]. Dostupné na <http://www.bozpinfo.cz/win/knihovna-bozp/citarna/tema_tydne/uraz_pojisteni121217.html>.

⁴⁶ HEŘMÁNKOVÁ, Pavlína. *Závěry konference Předpoklady funkčního úrazového pojištění zaměstnanců* [online]. 10. ledna 2012 [cit. 20. února 2012]. Dostupné na <<http://www.senat.cz/zpravodajstvi/zprava.php?id=1039>>.

6. Způsoby uplatňování nároků spojené s náhradou nemajetkové újmy na zdraví

Nejrozšířenějším způsobem ochrany porušeného nebo ohroženého práva na v České republice je stále žaloba. Jak již vyplývá z kapitoly 4, při zásahu do života a zdraví člověka připadá v úvahu žaloba na ochranu osobnosti nebo žaloba na náhradu za bolest a ztížení společenského uplatnění popřípadě jednorázové odškodnění pozůstalých.

V rámci ochrany osobnosti je zřejmé, že nemajetková újma neoprávněným zásahem do některé z hodnot osobnosti člověka, nepostihuje majetkovou sféru dotčené fyzické osoby. Tato proto logicky nemůže být bezprostředně vyjádřena v ekonomických ukazatelích. Tomu odpovídá i úprava případného odstranění neoprávněného zásahu. Prostředky občanskoprávní ochrany všeobecného osobnostního práva se rozdělují na obecné, mezi něž patří svépomoc, ochrana poskytovaná příslušným orgánem státní správy, ochrana soudní (ochrana poskytovaná soudem před zahájením řízení, ochrana prostřednictvím předběžných opatření, ochrana poskytovaná prostřednictvím jiných žalob, ochrana prostřednictvím žaloby na náhradu škody), dohoda⁴⁷ a zvláštní, jež zahrnuje žalobu zdržovací (negatorní, zápůrčí), odstraňovací a satisfakční.

Žalobní nároky posledních tří zmíněných prostředků upravuje OZ demonstrativně v § 13. Jedná se zejména o domáhání se upuštění od neoprávněných zásahů, odstranění následků těchto zásahů a přiměřeného zadostiučinění. Vyloučeny nejsou i jiné žaloby, které se přímo tímto ustanovením nenabízí. Upuštění od neoprávněných zásahů odpovídá žalobnímu nároku na zdržení se určitého konání. Předpokladem je, že uvedený zásah trvá, popřípadě existuje bezprostřední nebezpečí (hrozba) jeho uskutečnění či opakování v budoucnu.⁴⁸ Odstranění následků neoprávněných zásahů do osobnosti člověka má restituční charakter. Hlavním účelem je totiž obnovení stavu před zásahem. Podmínkou není trvání samotného zásahu, nýbrž následků tohoto zásahu, které lze odčinit a napravit. Co se týče přiměřeného zadostiučinění, rozlišují se dvě formy – morální (nemajetkové) a peněžité (majetkové, označované zákonem jako „náhrada nemajetkové újmy v penězích“).

Ze zákonné dikce § 13 odst. 2 OZ je zřejmá přednost morálního zadostiučinění před peněžitou satisfakcí. Nejčastější formou morálního zadostiučinění bude omluva, i když nejsou vyloučeny i jiné satisfakce např. uveřejnění rozsudku. Tyto formy i jejich obsah, musí být

⁴⁷ Švaňhal, Roman. Ochrana osobnosti fyzických osob. *Právní rozhledy*, 2000, roč. 8, č. 9, s. 385.

⁴⁸ Rozsudek Krajského soudu v Ostravě ze dne 15. 4. 1997, sp. zn. 23 C 3/97.

nezbytně uvedeny v žalobním návrhu. Ne každá omluva, je však morální satisfakcí. Například jí nebude omluva, z které se teprve určitá část veřejnosti dozví o zásahu do osobnostních práv fyzické osoby a o němž by se jinak ani nedozvěděla a do té doby by tak takovýto zásah nemohl vážnost postižené fyzické osoby v očích dané části veřejnosti snížit.⁴⁹ Omluva musí být nejen účinná, ale především přiměřená. Záleží vždy na posouzení soudu ve vztahu ke konkrétnímu případu. Pokud není morální zadostiučinění postačující, zejména byla-li ve větší míře snížena důstojnost fyzické osoby⁵⁰ nebo její vážnost ve společnosti, má dotčená osoba také právo na náhradu nemajetkové újmy v penězích. Obě formy satisfakce lze uplatnit souběžně, jak lze dovodit z Nálezu Ústavního soudu ze dne 31. 5. 2001, sp. zn. IV. ÚS 581/99, který došel k závěru, že „pokud primární způsob zadostiučinění je v době rozhodování soudu již natolik oslaben, že svým způsobem pozbývá své funkce je povinností soudu tím pečlivěji zvažovat přiznání zadostiučinění finanční.“ O tom, zda bude přiznána morální satisfakce současně se satisfakcí peněžní, jakož i o výši případné peněžní satisfakce, rozhoduje vždy soud podle svého volného uvážení. Zohledňuje zejména závažnost dané nemajetkové újmy co do rozsahu, trvání, odstranitelnosti apod.

Naopak v případě uplatnění nároku na náhradu za bolest a ztížení společenského uplatnění nebo jednorázového odškodnění pozůstalým je typické, že tyto jsou požadovány v penězích a to na základě příslušného bodového ohodnocení nebo ustanovení zákona.

V průběhu soudního řízení není z hlediska procesního v obou uváděných typech žalob tímto vyloučeno smírné řešení, kdy soud nejčastěji přeruší řízení podle § 110 odst. 2 OSŘ za účelem mimosoudního jednání, jehož výsledkem by mělo být například uzavření dohody o narovnání.⁵¹ Další možnost upravuje OSŘ v §67. Jedná se o zahájení smírního řízení s cílem uzavřít smír a platí pro něj ustanovení o smíru soudním dle § 99 OSŘ. Strany však mohou dospět k řešení sporu dohodou i po zahájení řízení před soudem v rámci soudního smíru podle § 99 OSŘ. V případě schválení takového smíru soudem, je výsledkem na rozdíl od dohody o narovnání exekuční titul, což je nesporně výhodné pro jistotu v právních vztazích.

⁴⁹ Tamtéž.

⁵⁰ Aby byla snížena důstojnost fyzické osoby, musí se jednat o takovou „nemajetkovou újmu vzniklou v osobnostní sféře fyzické osoby, kterou tato fyzická osoba vzhledem k povaze, intenzitě, opakování, trvání a šíři okruhu působení nepříznivého následku spočívajícího ve snížení její důstojnosti či vážnosti ve společnosti pociťuje a prožívá jako závažnou.“ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 10. 2003, sp. zn. 30 Cdo 2005/2003.

⁵¹ Tato dohoda nepodléhá schválení soudem, tudíž ve výsledku nemusí představovat exekuční titul (není-li uzavřena v podobě notářského či exekučního zápisu se svolením k přímé vykonatelnosti).

Jiné způsoby řešení sporů nejsou v českém právním prostředí příliš obvyklé, ačkoliv si myslím, že tato situace by se mohla v souvislosti s přijetím jak NOZ, tak i zákona o mediaci změnit.

6. 1. Mimosoudní projednání sporu

Hlavní podmínkou pro tzv. „*alternativní řešení sporů*“,⁵² je na rozdíl od soudního projednání sporu dobrovolnost každého takového postupu. Každé straně je za všech okolností dovoleno ustoupit a stanovit určitý minimální procesní rámec. Co se týče faktorů ovlivňujících výběr metody alternativního urovnání sporu, rozhodčí a soudní řízení je vhodné zvolit tam, kde je jasný skutkový stav a kdy je třeba dosáhnout vykonatelného rozhodnutí i s ohledem na třetí osoby. Pro nesoudní a nerozhodčí varianty je typická široká možnost kontroly nad hledaným řešením. Závěry příslušných orgánů nejsou pro strany závazné a účelem je dosažení určité dohody, nikoliv určit vítěze a poraženého.⁵³ Z toho je také možné dovodit, že i po mimosoudním řešení sporu je tu stále hrozba uplatnění stejného nároku u soudu, neboť nikomu nelze zakázat podání žaloby, ačkoliv je otázkou, zda by měl žalobce s takovým podáním úspěch.

Spory mezi poškozeným pacientem a zdravotnickým zařízením popřípadě lékařem při zásahu do zdraví člověka, jsou v tomto směru nepochybně nejcitlivější. Důvodem je podle mě zejména neočekávanost neoprávněného zásahu do zdraví či života. Pro řešení sporů ve zdravotnictví připadá v rámci alternativních metod v úvahu rozhodčí řízení a mediace. Spory mezi pacienty a zdravotnickými zařízeními jsou natolik specifické, že sice lze o rozhodčím řízení teoreticky přemýšlet, avšak nelze jej v těchto případech použít bez další úpravy či doplnění jinou metodou. Za zmínku v tomto směru stojí novela zákona č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a výkonu rozhodčích nálezů.⁵⁴ Tou bylo řešení sporů veřejných neziskových ústavních zdravotnických zařízení zřízených podle zvláštního právního předpisu vyňato. Na to reagoval Ústavní soud nálezem Pl. ÚS 51/06, ze dne 27. září 2006. Tím zrušil některá ustanovení zákona o veřejných neziskových ústavních zdravotnických zařízeních včetně přílohy obsahující jejich seznam a tím se prakticky novela o rozhodčím řízení stala neúčinnou.⁵⁵

⁵² Alternativní řešení sporů (ADR – alternative dispute resolution) představuje pro účastníky další možnost – alternativu vůči řízení před soudem.

⁵³ WINTEROVÁ, Alena a kol. *Civilní právo procesní*. 6. vydání. Praha : Linde, 2011, s. 635-666.

⁵⁴ Zákon č. 245/2006 Sb., o veřejných neziskových ústavních zdravotnických zařízeních, účinný od 31. 5. 2006, dnes zrušený zákonem č. 466/2011 Sb.

⁵⁵ CHOLENSKÝ, Robert. Mimosoudní řešení sporů ve zdravotnictví – příležitost pro mediaci. *Právní rozhledy*, 2007, roč. 15, č. 11, s. 404.

Druhou variantou mimosoudního řešení sporu je o něco méně známá mediace. V České republice je spojena zejména s trestním řízením, kdy tato přichází ve zdravotnických sporech v úvahu, pouze když se např. zdravotnický pracovník dopustí na pacientovi trestného činu a pokud jde o odškodnění, musí se ještě jednat o exces. Nicméně v posledních letech dochází k využití mediace i v jiných právních oblastech. Reakcí na tuto skutečnost je zákon č. 202/2012 Sb., o mediaci, s účinností od 1. 9. 2012, jehož cílem je možnost rychle, efektivně, bez časové a ekonomické náročnosti a na základě dohody, tedy bez nepřátelských postojů, řešit konflikty a mít při tom pocit kontroly nad procesem řešení konfliktu a jeho výsledkem. Důležitou roli hraje emoční podpora, soukromí při řešení konfliktu a uchování důvěrných informací, mít možnost pochopit druhou stranu a být sám pochopen, snížení napětí a zlepšení vzájemných vztahů i uchování prostoru pro další budoucí spolupráci. Předmět úpravy zákona o mediaci spolu se základními pojmy je vymezen v §§ 1, 2, kdy tento se nevztahuje na veškeré činnosti v civilních a netrestních věcech, nýbrž pouze na mediaci prováděnou mediátory zapsanými v seznamu mediátorů vedeném Ministerstvem spravedlnosti. Mediací se rozumí „*postup při řešení konfliktu za účasti alespoň jednoho mediátora, který podporuje komunikaci mezi osobami na konfliktu zúčastněnými tak, aby jim pomohl dosáhnout smírného řešení jejich konfliktu.*“⁵⁶

Z uvedeného vyplývá, že v českém prostředí jistě bude prostor pro mediaci ve zdravotnických sporech. I s ohledem na NOZ bude rozumným řešením pro obě strany, neboť zrušením tabulkového systému lze předpokládat zároveň jiný přístup pojišťoven. Pro zdravotnické zařízení by tento způsob řešení mohl představovat celou škálu výhod. Zejména musím poukázat na neveřejnost jednání, kterou lze předejít případné negativní publicitě, jež bývá často inspirací pro další nespokojené pacienty k podávání žalob. Mediace zpravidla představuje úsporu peněz i času, když k řešení jsou strany za pomoci mediátora schopny dojít v řádu několika hodin či dní bez rozsáhlého a nákladného dokazování. Průběh jednání lze korigovat podle možností zúčastněných stran, což je pro výkon lékařů ve zdravotnickém zařízení, kterých je aktuálně stále nedostatek, nesmírně důležité. Zásadní pro mediaci jsou zájmy stran stojící v pozadí sporu,⁵⁷ ačkoliv při hledání společného řešení jsou klíčové. Mediace umožní zdravotnickému zařízení poučit se z chyb a zlepšit tak úroveň zdravotní péče v budoucnu.

⁵⁶ Důvodová zpráva k zákonu č. 202/2012Sb., o mediaci.

⁵⁷ Pacient například nestojí ani tak o peníze či kárném postihu lékaře, jako o odstranění jizvy v kratším čase.

Na závěr je třeba zmínit, že nová právní úprava přináší stranám právní jistotu v tom smyslu, že v případě zahájení mediace ohledně práv, která jsou předmětem sporu, promlčecí doba ani lhůta pro zánik těchto práv neběží.

6. 2. Lhůty a uplatňování nároků u soudu

Smyslem náhrady nemajetkové újmy v penězích bylo dát do vztahu míru újmy na hodnotách lidské osobnosti s konkrétním finančním vyjádřením náhrady takovéto nemajetkové újmy. I tak šlo vždy o právní instrument, jehož úkolem bylo zabezpečit respektování a ochranu osobnosti fyzické osoby. Právo na náhradu nemajetkové újmy při zásahu do zdraví člověka v rámci ochrany osobnosti se nepromlčovalo, a to ani za předpokladu, že by se jednalo o náhradu v penězích, jakožto přiměřeném zadostiučinění.⁵⁸ Tento názor nebyl již v minulosti prosazován.⁵⁹ Není aktuální ani dnes, neboť Nejvyšší soud v rozhodnutí velkého senátu občanskoprávního kolegia ze dne 12. 11. 2008, sp. zn. 31 Cdo 3161/2008, dovodil, že se jedná o osobní právo majetkové povahy, které se promlčuje.

Otázka promlčení nemajetkových nároků, tedy bolestného a ztížení společenského uplatnění, je upravena stejně, jelikož se jedná o jednorázové, peněžně vyjádřitelné nároky. Základním důsledkem tohoto marně uplynutého času je ztráta nároku, respektive vynutitelnosti subjektivního práva u soudu. OZ počítá v případě uplatňování nároků z titulu náhrady škody dvě lhůty – subjektivní a objektivní. Subjektivní lhůta je 2letá, objektivní 3 a 10letá. Subjektivní promlčecí doba počíná ode dne, kdy se poškozený dozví o škodě a o tom, kdo ji způsobil. V případě újmy na zdraví omezení objektivní lhůtou nepřipadá v úvahu. Tato je stanovena pouze lhůtou subjektivní, což je vzhledem k povaze újmy na zdraví nezbytné, poněvadž je třeba zajistit pro poškozené účinnou ochranu.

Ke vzniku škody na zdraví, popř. k jejímu zhoršení v příčinné souvislosti s protiprávním úkonem či zákonem kvalifikovanou škodnou událostí, může totiž někdy dojít až po uplynutí 3leté, popř. 10leté doby od vzniku škodné události. Soudní praxe vychází z názoru, že jednotlivé složky práva na náhradu škody na zdraví (náklady léčení, ztráta na výdělku po dobu pracovní neschopnosti, po skončení pracovní neschopnosti, resp. při invaliditě, bolestné a odškodnění za ztížené společenské uplatnění) jsou samostatné dílčí nároky, které se i samostatně promlčují.⁶⁰ Výše zmíněné prokazuje nevylučitelnost souběhu

⁵⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. 9. 2003, sp.zn. 30 Cdo 1542/2003, Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 6. 2007, sp. zn. 30 Cdo 792/2007.

⁵⁹ Odborná veřejnost se k této problematice stavila opačně. Např. KNAP, Karel, ŠVESTKA, Jiří. Prostředky občanskoprávní ochrany osobnosti občanů. *Právo a zákonnost*. 1991, č. 6. s. 330.

⁶⁰ BRUTHANSOVÁ, Daniela, ČERVENKOVÁ, Anna, JEŘÁBKOVÁ, Věra. *Právní aspekty...*, s. 19.

nároků z majetkové a nemajetkové újmy, kdy každý z těchto se posuzuje jednotlivě a samostatně.

Přestože se výše uvedený postup jeví jako logický a jednoznačný, může v praxi způsobovat značné potíže, a to zejména ve spojitosti s otázkou určení počátku běhu promlčecí doby. Předpoklady vzniku dílčích nároků tvořící škodu na zdraví jsou odlišné a také se mohou časově odchylně naplňovat nebo může být sporný předmět řízení v souvislosti s během promlčecí lhůty. Takový případ řešil Nejvyšší soud již v rozsudku ze dne 30. 1. 2008, sp. zn. 25 Cdo 2682/2005. Dospěl jím k závěru, že v případě řízení o náhradu újmy na zdraví z téže škodné události jako v minulém řízení, kde byl nárok uplatněn před započítáním běhu dvouleté promlčecí lhůty, a to dne následujícího po ustálení zdravotního stavu, přičemž nedošlo k rozšíření žaloby o požadované náhrady a odvolací řízení bylo taktéž neúspěšné, se jedná o stejný pouze rozšířený nárok s jednou promlčecí dobou. Účinky stavení promlčení tak nastaly pouze ve vztahu k částce soudem přiznané, nikoli k částce nyní požadované, u níž promlčecí doba skončila 2 roky po ustálení zdravotního stavu.

O vzniku nároku na náhradu za bolest a ztížení společenského uplatnění se poškozený zpravidla dozví v době, kdy lze objektivně provést ohodnocení bolestného a ztížení společenského uplatnění, jelikož tehdy má poškozený k dispozici skutkové okolnosti, z nichž lze škodu zjistit. Poškozenému přitom může vzniknout z původní škodné události (pracovního úrazu nebo nemoci z povolání) v případě pozdějšího zhoršení již ustáleného zdravotního stavu i další (nový) nárok na náhradu škody (na náhradu za ztížení společenského uplatnění). Ten je třeba z hlediska promlčení posuzovat samostatně jako nárok se samostatnou subjektivní promlčecí dobou a rozdílným začátkem jejího běhu (srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 7. 1998, sp. zn. 3 Cdon 1379/96 a rozsudek býv. Nejvyššího soudu ČSR ze dne 29. 7. 1983, sp. zn. 1 Cz 23/83).⁶¹

De lege ferenda se může česká právní úprava těšit v souladu s dikcí § 636 NOZ z prodloužení lhůt na 10 a 15 let, což zvyšuje ochranu před zásahy do osobnostních práv. Tato problematika se zdá jednodušší a jasnější. Ustanovení § 612 NOZ stanovuje, že osobní práva nemajetkové povahy se nepromlčují. To vnímám pozitivně, poněvadž úprava v NOZ koresponduje s úpravou v OZ a je tím pádem kontinuální.

⁶¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 12.4.2005, sp. zn. 21 Cdo 2117/2004.

7. Právní úprava zpracovávané problematiky v návrhu nového občanského zákoníku

Zatímco předchozí kapitoly reflektují právní úpravu současnou, tato bude věnována především NOZ s účinností k 1. 1. 2014. Úpravu právních vztahů po nabytí této účinnosti upravuje NOZ v přechodných ustanoveních. Jak vyplývá z § 3079 NOZ, pro právo na náhradu škody se použijí právní předpisy účinné v době porušení povinnosti stanovené právními předpisy. Výjimku umožňuje zákonodárce v odst. 2 zmiňovaného ustanovení, podle něhož lze poškozenému člověku přiznat na jeho návrh náhradu nemajetkové újmy podle NOZ, jsou-li pro to mimořádné důvody hodné zvláštního zřetele.

Zásadní změnu lze vyzorovat ve způsobu náhrady škody jako takové. Osnova NOZ formuluje přednost naturální náhrady, tj. uvedení do předešlého stavu před náhradou relutární, tedy v penězích. O tom, zda bude náhrada újmy provedena uvedením do předešlého stavu, bude rozhodovat poškozený, přičemž soud nebude moci zkoumat účelnost či obvyklost, ledaže by naturální náhrada nebyla možná nebo by poškozený svým rozhodnutím škůdce šikanoval. Velmi těžce si lze představit náhradu nemajetkové újmy při zásahu do zdraví uvedením v předešlý stav, respektive takové případy budou výjimkami nebo budou pokrývat pouze nepatrnou část újmy.⁶² Tomuto závěru svědčí i judikatorní praxe postrádající množství žalob směřujících k náhradě uvedením do předešlého stavu⁶³ a v neposlední řadě také NOZ, který tuto skutečnost reflektuje v § 2958.

Úprava způsobu náhrady škody v NOZ je protichůdná s PETL, vypracovaných Evropskou skupinou pro deliktní právo, upřednostňující relutární náhradu, neboť naturální náhrada by mohla v konečném důsledku představovat příliš velké riziko pro škůdce. Toto pravidlo je ale vztahováno pouze na případy difamujícího jednání. Na poli dynamicky se rozvíjejícího evropského deliktního práva převažuje názor, že prostor pro naturální náhradu připadá v úvahu, pouze pokud o to poškozený požádá, je-li to možné a nepředstavuje-li to pro druhou stranu příliš velké břemeno.⁶⁴

Nový občanský zákoník na rozdíl od současného výslovně hovoří o nemajetkové újmě, kdy platí, že tato je nahrazována v některých zvláštních případech. V první řadě není-li náhrada majetkové újmy vůbec možná, anebo tehdy, když by přiznání poškozenému náhrady

⁶² Při špatně provedeném lékařském zákroku půjde újma částečně odčinit například další operací, zároveň ale přinese další újmy v podobě vytrpěné bolesti, ztráty na výdělků, psychické újmy apod.

⁶³ ELIÁŠ, Karel. Jak hradit škodu? *Právní rozhledy*, 2008, roč. 16, č. 7, s. 260.

⁶⁴ VLASÁK, Michal. Opustí občanský zákoník princip pekuniární kondemnice? *Právní rádce*, 2008, roč. 17, č. 2, s. 65.

jen majetkové újmy odporovalo obecně uznávaným zásadám spravedlnosti.⁶⁵ Cílem rekodifikace občanského zákoníku bylo mimo jiné změnit několik paradigmat, mezi něž neodmyslitelně patří mylné pojetí praxe, že za závazné právní zásady uznává zákoník pouze ty, které výslovně uvádí. To má souvislost s typickou myšlenkou totalitních právních systémů o popření soudcovské tvorby práva. Ta vedla často k nespravedlnostem při aplikaci práva a sociálně škodlivým efektům, proto zákonodárce podtrhává významnost zásad spravedlnosti dávajících širší myšlenkové zázemí a filozofickou alternativu.⁶⁶ Z těchto zásad pramení NOZ poskytující při soudním dotváření práva či vyplňování mezer v zákoně, aby se jednotlivé případy posoudily podle těchto zásad a bylo tak docíleno dobrého uspořádání práv a povinností se zřetelem k soukromému životu.

Dále je připuštěna stejně jako doposud náhrada nemajetkové újmy při protiprávních zásazích do osobních práv člověka. Zařazena je zcela správně v témže díle jako újma na přirozených právech, což by teoreticky mohlo sjednotit otázku věcné příslušnosti soudu, která by byla shodná pro nároky z titulu ochrany osobnosti i pro nároky z újmy na zdraví.

7. 1. Nový způsob náhrady při zásahu do zdraví

Pokud jde o nemajetkové újmy na zdraví nebo náhrady při usmrcení, NOZ opouští jednorázové náhrady podle § 444 odst. 2 a 3 OZ a vůbec myšlenku, že by sazebník výše náhrad měl stanovit zákon nebo dokonce podzákonný předpis. Sleduje tím podle důvodové zprávy zjednodušení rozhodování soudů. Soukromý život je velmi variabilní. Protože bolest, důsledky újmy na zdraví, jakož i smrt blízkého jsou natolik individuálními záležitostmi, není taková paušalizace důvodná. Soud bude odpovědný za spravedlivé rozhodnutí zohledňující například při ztrátě manžela poměry mezi manžely, délku trvání manželství, zda manželé žili spolu či odloučeně nebo zda bylo zahájeno řízení o rozvod manželství, přičemž bude možné snadno přiznat výrazně nízkou částku.

Náhrada újmy na zdraví je upravena v § 2958 NOZ a násl., kdy tuto zákonodárce označuje správně a logicky v souladu s právní úpravou i s trestněprávním pojmoslovím jako náhradu při ublížení na zdraví a usmrcení.⁶⁷ Škůdce při ublížení na zdraví odčiní újmu

⁶⁵ *Důvodová zpráva k návrhu Nového občanského zákoníku*. Justice.cz [online], [cit. 23. února 2013]. Dostupné z <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/cz/navrh-zakona.html>>

⁶⁶ ELIÁŠ, Karel. Teoretické a praktické otázky rekodifikace českého občanského práva. *Právní fórum*, 2006, roč. 3, č. 3, s. 20-21.

⁶⁷ Ve smyslu trestního zákoníku se ublížením na zdraví rozumí způsobení takové poruchy normálních tělesných nebo duševních funkcí, která znesnadňuje poškozenému výkon obvyklé činnosti, není zcela přechodného rázu, přičemž podle praxe činí nejméně 7 dnů a vyžaduje lékařského ošetření. Usmrcením se poté má na mysli způsobení smrti jinému, přičemž ke spáchání trestného činu podle § 143 TZ postačuje

poškozeného peněžitou náhradou vyvažující plně vytrpěné bolesti a další nemajetkové újmy. Pokud vznikla překážka lepší budoucnosti poškozeného, nahradí mu škůdce i ztížení společenského uplatnění. Překážkou lepší budoucnosti není myšleno nic jiného než trvalé následky znemožňující poškozenému žít dosavadním způsobem života.

Při usmrcení nebo závažném ublížení na zdraví poté budou odčiněny duševní útrapy manželů, rodičů, dítěti nebo jiné osobě blízké peněžitou náhradou vyvažující plně jejich utrpení. Pod pojmem duševní útrapy si lze podle mého názoru představit porušení duševních schopností depresivními stavy, nespavostí nebo afekty škodící zdraví.⁶⁸ Půjde kupříkladu o citové újmy zmiňované v kapitole 2.

V případě, že nelze výši náhrady stanovit ani výše uvedenými způsoby, stanoví se podle zásad slušnosti. Kritérium zásad slušnosti je kritizováno M. Vlasákem zejména pro jeho obecnost.⁶⁹ Poněkud podrobnější náhled poskytuje čl. 10:301 odst. 2 PETL stanovující pro posouzení nemajetkové újmy hned několik kritérií. Jedná se o okolnosti případu včetně závažnosti újmy, její trvání a následků.

Podle ustanovení § 2971 NOZ má škůdce nahradit, odůvodňují-li to zvláštní okolnosti, nemajetkovou újmu vzniklou protiprávným činem, zejména porušením důležité právní povinnosti z hrubé nedbalosti nebo způsobením újmy úmyslně z touhy ničit, ublížit či jiné zvlášť zavrženíhodné pohnutky a dále újmu tomu, kdo ji pociťuje jako osobní neštěstí, které nelze odčinit jinak. Osnova čl. zákona z roku 1937 např. hovořila v § 1146 o hrubé nedbalosti⁷⁰ v souvislosti s přičitatelností k zohyždění a to zejména u žen, neboť mají komplikovanější a pro budoucnost národa důležitější funkce než muži. Každé zmrzačení či zohyždění je spojeno pro ženu s horšími následky, zmenšuje se například i její vyhlídka na

nedbalost. JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 1. vydání. Praha: Leges, 2009, s. 154.

⁶⁸ V souvislosti s poraněním, jakožto poškozením na těle dochází Dr. Jaromír Sedláček k závěru, že ustanovení §§ 1325 a násl. OZO je také použitelné pro porušení duševních schopností, kdy toto se promítá posléze do osnovy čl. zákona (který nebyl nikdy přijat) jako duševní útrapy, které se ale rovnají vytrpěným bolestem. V případě smrti, tj. § 1327 OZO se o duševních útrapách přímo nezmiňuje, avšak judikuje, že v případě způsobení duševních útrap třetímu usmrcením osoby blízké, nelze se domáhat náhrady, tedy pokud je tu otec, nelze se domáhat náhrady za škodu, jež byla způsobena usmrcením matky. SEDLÁČEK, Jaromír. In ROUČEK, Jaromír, SEDLÁČEK František (ed). *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*. 5. díl. Praha: Codex Bohemia s.r.o., 1998, s. 911-931.

⁶⁹ VLASÁK, Michal. Náhrada nemajetkové újmy v Principech evropského deliktního práva (PETL) a v návrhu občanského zákoníku. *Jurisprudence*, 2009, roč. 17, č. 4., s. 48.

⁷⁰ Hrubou nedbalostí se podle § 16 odst. 2 TZ rozumí, „jestliže přístup pachatele k požadavku náležitě opatrnosti svědčí o zřejmé bezohlednosti pachatele k zájmům chráněným trestním zákonem.“ Hrubá nedbalost však není zvláštním druhem nedbalosti, ale jen vyjádřením míry nedbalosti požadované trestním zákoníkem. Je zřejmé, že ustanovení 2971 NOZ bude dopadat i na jednání, která budou naplňovat skutkové podstaty jednotlivých trestných činů.

sňatek či děti. Právě tyto skutečnosti by podle mého názoru mohly způsobovat ono osobní neštěstí. Osoba jej však musí pociťovat, tedy musí jím být nějakým způsobem psychicky poznamenána. Otázkou je, jak se budoucí praxe vypořádá s případným dokazováním.

Nový občanský zákoník stejně jako ten dosavadní připouští moderační právo soudu, je-li škůdcem fyzická osoba, která nezpůsobila škodu úmyslně. Takovou náhradu soud sníží z důvodů zvláštního zřetele hodných s přihlédnutím k osobním a majetkovým poměrům škůdce i poškozeného. Uvedené neplatí, když škodu způsobil podle § 2953 odst. 2 NOZ ten, jenž se hlásil k odbornému výkonu jako příslušník určitého stavu nebo povolání a tuto odbornou péči porušil. Lze tedy snadno toto ustanovení demonstrovat na příkladu pochybení lékaře při poskytování lékařské péče, kde je moderace s ohledem na odbornost a zaměstnání vyloučena.

7.2. Metodika při určování výše náhrady nemajetkové újmy de lege ferenda

Na otázku, jak bude v budoucnu stanovena výše náhrady nemajetkové újmy, nelze jednoznačně odpovědět. Předmětem diskuze je míra volnosti, která bude svěřena soudům.⁷¹ Eventuelně možností je tato pravidla nestanovit a přijmout tak common law systém založený na volné úvaze soudu a vycházející z dlouholeté tradice i zkušenosti při posuzování obdobných případů.⁷² To může mít řadu negativních důsledků. V první řadě by to znamenalo nutnost tzv. advokátního procesu, jelikož bez odborníka znalého problematiky by se poškozený do případného soudního sporu se zpravidla silnějším škůdcem ve smyslu například pojišťovny nepouštěl. Tím by se mu samozřejmě zvýšily náklady spojené s uplatněním nároku. Otázkou je také, jak by samotné pojišťovny tvořily pojistně-matematické plány na pokrytí budoucího odškodnění.⁷³ Další problém vidím v případném nárůstu sporů, představujícím hrozbu zahlcení soudního aparátu, což by v konečném důsledku mohlo vést ke zbytečným průtahům. Náhradu újmy za život a zdraví nelze jistě paušalizovat, možnost nechat veškeré posouzení na soudu by byla jistě nejjednodušší a podle mého úsudku nejspravedlivější. Obávám se ale, že na to není české právní prostředí dostatečně zralé.

Na základě uvedených argumentů vyplývá, že určení výše náhrady újmy na zdraví nebude možné bez nějaké „opory“ či „vodítka.“ Zcela od věci by nebylo vydání Metodického

⁷¹ TOMANČÁKOVÁ, Blanka. Kolikrát ještě budeme diskutovat kolik za lidské utrpení? *Právní rozhledy*, 2009, roč. 17, č. 3, s. 99-101.

⁷² DOLEŽAL, Adam. Finanční satisfakce v případě zásahu do osobnostního práva na fyzickou integritu (část druhá). *Časopis zdravotnického práva a bioetiky*, 2012, č. 2, s. 8.

⁷³ MIKYSKA, Martin. Náhrada škody újmy na zdraví podle návrhu nového občanského zákoníku–krok kupředu nebo zpět? *Právní rozhledy*, 2008, roč. 16, č. 22, s. 827.

pokynu Ministerstva spravedlnosti, jak se už stalo například v otázkách sjednocení rozhodování soudů o výživném. Tento pokyn by měl reflektovat ustálenou judikaturu i přiměřenost výše náhrady a to nejen vzhledem k poškozenému, ale i ke škůdci. Při sestavování by mohlo pak ministerstvo zohlednit vědecké poznatky či pokusy měření bolesti podle metody VAS (Visual Analogue Scale) na stupnici grafického znázornění nebo metody NRS, tedy numericky popisné, kterou se ohodnocuje bolest od 1 do 10.

Jsem toho názoru, že přiměřenost by měla vycházet z více předpokladů. Ještě před tím by soud měl ale určit, zda vzniklá nemajetková újma vznikla zásahem do zdraví popřípadě života nebo i jiné další hodnoty osobnosti. Zásah do zdraví by měl být přesně definován. Důležitým faktorem je existence porušení, při nejmenším ohrožení právem chráněného zájmu či je-li zásah vnímán objektivně tj. z hlediska průměrně rozumného člověka jako přijatelný nebo nepřijatelný (řidič, jenž srazí svým autem dítě a ujede od místa nehody, bude za svůj čin hodnocen negativně), možnost předvídatelnosti tohoto zásahu (pokud toto dítě srazí pár metrů od základní školy), následky zásahu (bolest, ztížení společenského uplatnění a jiné nemajetkové újmy), jakož i jejich možná odstranitelnost (vyléčení). Při takovém posuzování by měl soud dále vzít v potaz jak závažnost vzniklé újmy, tak i okolnosti, za nichž k tomuto zásahu došlo.⁷⁴

Lze očekávat, že dolní hranice určování výše náhrady za nemajetkovou újmu bude kontinuální v porovnání se současnou, pouze v odůvodněných případech bude moci být snižována (například při spoluodpovědnosti poškozeného). Co se týče ale konkrétní částky, podle mého názoru soudci nemají dost odbornou kvalifikaci na to, aby posuzovali medicínské otázky. Řešením je samozřejmě posuzování těchto otázek znalci, to ale představuje opět další náklady a v úvahu přichází zbytečné prodloužení celého soudního řízení. Jediným rozumným řešením, jež v současné době pokládám za správné a reálné, je vycházet zejména ze současné judikatury, potažmo neformálně pro začátek používat „tabulky“. Případné odchylky od dosavadní judikatury by měly být důkladně vyargumentovány.

7. 3. Smlouva o péči o zdraví

Právní úpravu platnou do konce března 2012, lze spatřovat v zákoně č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu. Koncepce tohoto zákona vycházela z myšlenky, že člověk má veřejnoprávní nárok na léčení vůči státu. To vyvolávalo mylnou domněnku o poskytovateli

⁷⁴ Okolností je samozřejmě celá řada. Mohou vzniknout jak na straně škůdce, tak i na straně poškozeného nebo třeba v souvislosti s nesprávným úředním postupem. Více TELEČ, Ivo. Test přiměřenosti zadostiučinění za nemajetkovou újmu. *Právní rádce*, 2010, roč. 19, č. 4, s. 149-151.

zdravotní péče v postavení mocenského orgánu, jemuž jsou pacienti podřízeni. Tento zákon byl s přihlédnutím k četným novelám dlouhodobě nefunkční a překonaný. Celou situaci poměrně zlepšil zákon o zdravotních službách, který přinesl řadu změn, ať už to jsou práva a povinnosti zdravotnických pracovníků, tak práva a povinnosti pacientů, jakož i možnost podat stížnost proti postupu poskytovatele při poskytování zdravotní péče. Chybí zde však smluvní základ právního poměru mezi dotčenými osobami.

Právě na to reaguje NOZ zavedením nového smluvního typu – smlouvy o péči o zdraví. Právní režim této smlouvy nezasahuje do zvláštní zákonné úpravy pro poskytování zdravotní péče, jež je vůči ní speciální, nýbrž se vztahuje obecně na jakékoliv léčebné výkony⁷⁵ například léčitelů, chiropraktiků či masérů. Podle § 2636 NOZ se smlouvou o péči o zdraví poskytovatel zavazuje k poskytování péče o zdraví v rámci svého povolání nebo předmětu činnosti, a to o zdraví ošetřovaného, ať je jím příkazce nebo třetí osoba. Tím zákonodárce zdůrazňuje, že příkazcem může být nejen ošetřovaný, ale i 3. osoba i například nezpůsobilá činit právní úkony. Ani poskytovatelem však nemusí být nutně ten, kdo výkon sám provádí, ale může jím být i třeba právnická osoba.⁷⁶ Poskytovatel je povinen přistupovat k provedení činnosti řádně a odborně. Odbornost bude dána zejména postupem *de lege artis*.⁷⁷ Případná odpovědnost poskytovatele je však dána za odbornost výkonu, nikoli výsledku. O tom musí být příkazce poučen. Takovéto porušení se posoudí jako porušení povinnosti ze smlouvy, tedy podle ustanovení § 2913 NOZ. Úplatnost může být sjednána, avšak není podstatnou náležitostí smlouvy.

Protože péče o zdraví také zasahuje do tělesné a duševní integrity člověka, stanovuje zákonodárce v § 2638 a násl. NOZ, stejně jako v případě zdravotní péče, povinnost poučit ošetřovaného o zamýšleném vyšetření, navrhované péči, osvětlit mu jeho zdravotní stav, jakož i jaká péče a proč byla zvolena, jiné možné alternativy, popřípadě jaký výsledek se očekává a jaká rizika přicházejí v úvahu. Všechny informace musí být vysvětleny tak, aby je ošetřovaný pochopil s výjimkou, kdyby tímto mohl být zcela zjevně a vážně ohrožen jeho zdravotní stav. Pak se toto vysvětlení poskytne dodatečně, až nebezpečí pomine nebo jiné

⁷⁵ Nový občanský zákoník hovoří v § 2637 o úkonech, prohlídkách, radách a dalších službách vedoucích ke zlepšení nebo zachování zdravotního stavu.

⁷⁶ *Důvodová zpráva k návrhu Nového občanského zákoníku*. Justice.cz [online], [cit. 23. února 2013]. Dostupné z <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/cz/navrh-zakona.html>>

⁷⁷ Podle usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. 12. 2008, sp. zn. 8 Tdo 1421/2008 je postup *lege artis* „preventivní, diagnostický nebo terapeutický postup, který odpovídá nejvyššímu dosaženému vědeckému poznání. Za zdravotní péči *lege artis* je tedy považována taková zdravotní péče, která je v souladu se současnými dostupnými poznatky lékařské vědy. Naopak za zdravotní péči *non lege artis* je považována taková zdravotní péče, při jejímž poskytování lékař volí postupy zastaralé, nedostatečně účinné, neověřené nebo dokonce nebezpečné.“

osobě. Když je ošetřovaný nesvéprávný, poučí se přiměřeně vzhledem k jeho schopnosti vysvětlení pochopit a dále se toto vysvětlení poskytne také jeho zákonnému zástupci. Ošetřovaný může také dát najevo, že si vysvětlení nepřeje poskytnout a to jak sobě, tak i jiné osobě. To neplatí v případě, kdy nebezpečí hrozící ošetřovanému nebo jiné osobě zjevně převyšuje jeho zájem.

Ke každému úkonu v rámci péči o zdraví se podle § 2642 NOZ vyžaduje souhlas ošetřovaného, ledaže by to zákon vylučoval. Požádá-li o to jedna ze smluvních stran, musí být souhlas k výkonu potvrzen jednou ze stran písemnou formou. Písemná forma je dále stanovena také v situaci, kdy ošetřovaný odmítne dát souhlas a poskytovatel vyžaduje o této skutečnosti potvrzení v písemné formě. K poskytování péče o zdraví je dále podle § 2643 odst. 2 NOZ vyžadována povinnost součinnosti ošetřovaného, jakož i sdělení poskytovateli všech potřebných údajů a tomu odpovídající povinnost poskytovatele postupovat s péčí řádného hospodáře, přičemž podrobnosti nejsou stanoveny. Jsou však dohledatelné ve zvláštních zákonech a stavovských předpisech. Jedinou výslovně stanovenou povinností poskytovatele je podle § 2644 NOZ neumožnit pozorování péče o zdraví jiné osobě, když k tomu nedal ošetřovaný souhlas. To neplatí v případě, vyžaduje-li se přítomnost jiné osoby k prokázání, nakolik bylo vyhověno požadavkům odborné péče. Poskytovatel musí vést podle § 2647 NOZ a násl. záznamy o péči o zdraví, respektive veškerou potřebnou dokumentaci k poskytování této péče. Tyto záznamy jsou majetkem poskytovatele, avšak obsahují natolik citelné údaje, že jejich zpřístupnění vyžaduje souhlas ošetřovaného. Ošetřovaný je oprávněn z těchto záznamů činit výpisy, opisy i kopie.

Zákonná úprava mimo jiné striktně odlišuje osobu poskytovatele péče o zdraví a osobu provozovatele zdravotnického, sociálního nebo obdobného zařízení. Tyto funkce nevykonává jedna a táž osoba. Zcela logicky provozovatelé neodpovídají za činnost prováděnou poskytovateli v jejich zařízení svým jménem, na vlastní účet a riziko, jelikož nejsou smluvními stranami. Tato skutečnost musí být včas sdělena ošetřovanému či příkazci. V opačném případě nebo nelze-li poskytovatele určit nebo provozovatel nesdělí, kdo péči poskytoval, považuje se za poskytovatele a spolu s ním odpovídá. Ustanovení § 2646 odst. 2 NOZ tak zakládá dlužnickou solidaritu.⁷⁸

⁷⁸ *Důvodová zpráva k návrhu Nového občanského zákoníku.* Justice.cz [online], [cit. 22. února 2013]. Dostupné z <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/cz/navrh-zakona.html>>

7.4. Problematika odlišných konceptů Zákoníku práce a Nového občanského zákoníku při náhradě újmy na zdraví

Zákoník práce bude i nadále samostatným kodexem, který bude k NOZ speciálním. Je třeba říci, že tomu tak vždy nebylo. Původně byl zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce založen na metodě delegace, upravené v § 4, která je typická zejména pro oblast veřejného práva. Nález Ústavního soudu č. 116/2008 Sb. (t.j. nález Ústavního soudu ve věci návrhu skupiny poslanců a senátorů na zrušení některých ustanovení zákoníku práce – zákona č. 262/2006 Sb., ve znění pozdějších předpisů), zrušil § 4 a tím i tuto metodu, která odporovala principům právního státu (čl. 2 odst. 3 Listiny a čl. 2 odst. 4 Ústavy). Tím byla obnovena subsidiarita občanského zákoníku pro pracovní právo.

Tak jako nový občanský zákoník upravuje nemajetkovou újmu při zásahu do zdraví či života v podobě náhrady při ublížení na zdraví a usmrcení, zákoník práce stanoví pro zásah do zdraví či života způsobeného pracovním úrazem či nemocí z povolání⁷⁹ zaměstnance náhradu nemajetkové újmy v podobě jednorázové náhrady za bolest a ztížení společenského uplatnění a jednorázového odškodnění pozůstalých. Výše náhrady za bolest a ztížení společenského uplatnění se dnes v souladu s ustanovením § 372 odst. 2 ZP určuje bodovou vyhláškou. Co se týče výše jednorázového odškodnění pozůstalých, přísluší podle § 378 ZP pozůstalému manželovi a nezaopatřenému dítěti, a to každému 240.000,- Kč, rodičům zemřelého zaměstnance, pokud s ním žili v domácnosti 240.000,- Kč v úhrnné výši a to i v případě, žil-li se zaměstnancem v domácnosti pouze jeden rodič. Koncepce ZP tedy odpovídá koncepci OZ.

Nový občanský zákoník v § 3080 zrušuje jak vyhlášku č. 440/2001 Sb., o odškodnění bolesti a ztížení společenského uplatnění, tak i vyhlášku č. 50/2003 Sb., kterou se mění vyhláška č. 440/2001 Sb., o odškodnění bolesti a ztížení společenského uplatnění. Zákoník práce však s bodovým oceněním nadále počítá. Lze tedy očekávat, že v souladu s dikcí § 372 odst. 2 ZP vznikne buď nová vyhláška Ministerstva zdravotnictví a Ministerstva práce a sociálních věcí určující výši náhrad za bolest a ztížení společenského uplatnění v jednotlivých případech nebo se úprava sjednotí a bude totožná s NOZ.

⁷⁹ Judikatura definuje pracovní úraz jako takovou poruchu zdraví, která byla způsobena zaměstnanci při plnění pracovních úkolů nebo v přímé souvislosti s ní, je vyvolána zevními příčinami, nezávisle na vůli zaměstnance, kdy tyto příčiny působí náhle, násilně, krátkodobě a neočekávaně, přičemž jejich charakter je mechanický či chemický. Více POKORNÝ, Milan. HOCHMAN, Josef. *Odpovědnost za škodu v právu občanském a pracovním*. 3. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Linde a.s., 2008, s. 172. Nemocí z povolání je poté nemoc, která je jako taková uvedena v seznamu nemocí z povolání, stanoveným nařízením vlády č. 114/2011 Sb., pokud vznikla za podmínek tam uvedených.

Pro odlišnou koncepci ZP a NOZ by musel mít zákonodárce důvod. Teoreticky by tento důvod mohl být spatřován v tom, že v případě ZP nelze zaměstnance jakožto „slabší strany“ vystavovat tak právní nejistotě, s kterou je pro začátek spojován NOZ. To se mi zdá velmi nepravděpodobné, když právě s účinností zákona o úrazovém pojištění zaměstnanců bývá diskutována otázka nedostatečné ochrany zaměstnavatele, kdy hrozí, že úrazové dávky nebudou pokrývat plně ztrátu na výděлку a zaměstnanci se budou domáhat náhrady újmy právě z tohoto důvodu podle OZ. To představuje spíše neúměrnou zátěž zaměstnavatele, neboť dávky podle zákona nepokryjí škodu.⁸⁰ Na druhou stranu je na vůli zaměstnance, proti kterému subjektu svůj nárok na náhradu újmy uplatní. Podle ustálené judikatury sama možnost uplatnění tohoto nároku proti zaměstnavateli podle ZP nevylučuje stejně úspěšné uplatnění nároku proti jinému odpovědnému subjektu podle OZ.⁸¹

I dnes se běžně stává, že zaměstnanec v případě, kdy není náhrada za pracovní úraz či nemoc z povolání dostačující, uplatňuje nárok z titulu ochrany osobnosti za neoprávněný zásah do práva na ochranu zdraví. Problematika duplicitních nároků se analogicky objevuje i v pracovněprávních vztazích. Obávám se, že přijetím nové vyhlášky by se vůbec nic nevyřešilo, spíše naopak vedlo by to jenom k rozdílnému rozhodování ve věcech náhrady újmy v oblasti pracovní a občanské.

Podle mého názoru by obě úpravy měly být rozhodně sjednocené, obzvláště když se jedná o tak závažný právem chráněný zájem jako je zdraví. S ohledem na kontinuitu rozhodování a také skutečnost, že soudci pravděpodobně budou vycházet z dosavadní judikatury, bych se už vůbec neobávala nějakého markantního ohrožení zaměstnanců. Úplně nejlepším řešením se mi jeví zrušení zákona o úrazovém pojištění zaměstnanců. Zaměstnavatelé by uzavírali pojištění se soukromými pojišťovnami, jak již bylo rozebráno v kapitole V. a v ZP by se jednoduše zavedl odkaz na použití občanskoprávní úpravy.

⁸⁰ Záznam z tiskové konference *Předpoklady funkčního úrazového pojištění zaměstnanců v ČR*. [online]. Praha, 10. ledna 2012. Dostupné na <<http://www.youtube.com/watch?v=rhb7847Kp1U>>.

⁸¹ DOLEŽÍLEK, Jiří. *Přehled judikatury ve věcech pracovněprávních. Náhrada škody*. 2. aktualizované vydání. Praha : Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 329-333.

8. Komparace se soukromoprávní úpravou zásahu do zdraví člověka ve Spojených státech amerických

Na tomto místě považuji za nutné zmínit alespoň okrajově pojetí dané problematiky v americkém právu vycházejícího z existence občanskoprávních deliktů (torts). Tyto kategorizuje na občanskoprávní delikty úmyslné (intentional torts), nedbalostní (negligence) a delikty s absolutní odpovědností (strict liability).

Charakteristické pro úmyslné delikty je jednání, jímž chce škůdce způsobit škodlivý následek nebo ví, že tento následek takovýmto jednáním způsobí. Ve většině případů není vyžadován vznik škody.⁸² Není proto divu, že některé úmyslné delikty jsou zároveň pro svou závažnost trestnými činy. Řadí se sem zejména ublížení na těle (battery), omezení osobní svobody (false imprisonment), přepadení (assault), dále pomluva (slander), urážka na cti (libel), úmyslné způsobení citové újmy (intentional infliction of emotional distress). Každý delikt je přitom nezávislým důvodem žaloby pro náhradu škody.⁸³

V případech, kdy škůdce neužije dostatečné bedlivosti a způsobí tím škodlivý následek, vznikne mu povinnost nahradit škodu tehdy, došlo-li k následku, tedy k vzniku škody, v příčinné souvislosti s porušením určité povinnosti jeho zaviněním. Tyto nedbalostní delikty jsou nejrozsáhlejší kategorií, jelikož ke vzniku dochází při pouhém kladném zodpovězení otázky, zda škůdce jednal nerozumně.⁸⁴

Delikty s absolutní odpovědností se od dvou výše zmiňovaných liší zejména tím, že ke vzniku povinnosti škůdce nahradit případnou škodu není třeba úmyslu, nedbalosti ani zavinění. Škůdce (výrobce, dodavatel) je odpovědný za veškerou nebezpečnou činnost, pro kterou je příznačné velké riziko poškození i s maximálně možnou vynaloženou péčí. Například se může jednat o demolice odstřelováním, škodu způsobenou nebezpečným zvířetem, padající věcí, rostoucí věcí či vadným výrobkem.⁸⁵

K zásahu do zdraví člověka v americkém právu může dojít v rámci všech tří zmiňovaných kategorií deliktů. Nelze však opomenout fakt, že největší skupinu budou tvořit delikty nedbalostní. Tuto skutečnost lze velmi lehce demonstrovat na nejčastějším případě zásahu do zdraví, jímž jsou dopravní nehody. Každý řidič má v okamžiku usednutí za volant

⁸² STATSKY, William. *Torts: Personal Injury Litigation*. 5. vydání. New York, USA: nakladatelství Delmar, Cengage Learning, 2011, s. 5.

⁸³ Více PULKRÁBEK, Zdeněk. Odpovědnost za citovou újmu v americkém deliktním právu. *Právní rozhledy*, 2003, roč. 11, č. 8, s. 389.

⁸⁴ STATSKY, William. *Torts: Personál...*, s. 191-194.

⁸⁵ STATSKY, William. *Torts: Personál...*, s. 175-179.

dbát plynulosti provozu na pozemních komunikacích, přičemž jeho povinností je počínat si s náležitou opatrností, aby spíše předcházel vzniku možných škod. V okamžiku, kdy způsobí újmu na zdraví, má osoba, které byla tato újma způsobena, nárok na patřičnou kompenzaci (tzv. damage – náhradu škody). Toto prevenční ustanovení mají všechny státy.

Podmínky této náhrady škody, se mohou v jednotlivých státech odlišovat. Nicméně obecně jsou pro americké právo typické tři druhy náhrady škody – kompenzační (compensatory damages), nominální (nominal damages) a náhrada škody s represivní funkcí (punitive damages).

Kompenzační náhrada škody vyjadřuje škodu, již poškozený skutečně utrpěl. Obsahuje ovšem nejen škodu majetkovou, zahrnující skutečné výdaje škůdce (economic loss) a ušlý zisk (lost profits) s dalšími výdělečnými příležitostmi (financial opportunities), ale i nemajetkovou (non-economic loss), kterou se rozumí zejména náhrada za bolest a utrpení (pain and suffering) a další citové újmy (emotional distress) jakožto následky fyzického zranění.⁸⁶

Význam náhrady škody s represivní funkcí je sankční, neboť jejím účelem je potrestat škůdce a odradit jeho i další osoby od opakování takového deliktu v budoucnu. Tato bývá přiznána v případě závažných protiprávních jednání, způsobených zlovolně či obzvláště pobuřujícím způsobem. Ze statistických údajů lze dovodit, že její uplatnění nebude časté.⁸⁷

Pro delikty s absolutní odpovědností či úmyslné delikty je typická nominální náhrada škody. Ta vyjadřuje spíše morální zadostiučinění, jehož smyslem je uveřejnění škůdcova chování, neboť jeho výše je symbolická a činí většinou 1 dolar.⁸⁸

8. 1. Náhrada nemajetkové újmy na zdraví

V americkém právu je třeba z právního hlediska rozlišovat újmu na zdraví od vnějších projevů citové újmy (emotional distress).⁸⁹ Újmou na zdraví se rozumí závažný zásah do zdraví člověka omezující poškozeného v obvyklém způsobu života, trvá-li delší dobu. Nejsou tedy vyloučeny ani dlouhodobé reakce na stres nebo újma na zdraví v psychiatrickém

⁸⁶ BURNHAM, William. *Introduction to the law and legal system of the United States*. 4. vydání. St. Paul, USA: nakladatelství Thomson/West, 2006, s. 450 - 452.

⁸⁷ Vybrané otázky sankční náhrady škody. In VLASÁK, Michal. *COFOLA 2010: the conference proceedings* [online]. 1. vydání. Brno: Masaryk University 2010 [cit. 17. února 2013]. Dostupné na <http://www.law.muni.cz/sborniky/cofola2010/files/sankce/Vlasak_Michal.pdf>.

⁸⁸ BURNHAM, William. *Introduction to...*, s. 241.

⁸⁹ Citovou újmu je zde myšleno užší pojetí, kdy přesnějším překladem je „citová bolest.“ V americkém právu se setkáme s nejrůznějšími výrazy, které se ve výsledku zahrnují pod citové újmy v užším smyslu. Patří sem zejména úzkost (mental anxiety), psychická bolest či utrpení (mental pain, mental suffering), ranění citů (wounded feelings), ztráta společenství osoby blízké (loss of consortium) apod.

smyslu.⁹⁰ Ta může být následkem citové újmy, kdy dojde k tělesnému či fyzickému zranění či poškození (bodily harm or physical injury). Citová újma je subjektivní reakce projevující se duševním strádáním. Půjde zejména o nepříjemné pocity, není však vyloučen ani její fyzický či psychický projev navenek jako např. koktání, porucha soustředění.⁹¹

Ve Spojených státech amerických se odškodňují bolesti a utrpení (pain and suffering) a dále zmiňované citové újmy, které se zařazují pod nemajetkové újmy (non-economic damages). Tato náhrada představuje mnohdy až 50% celkové částky odškodnění a jak již bylo řečeno výše, bývá následkem fyzického zranění.⁹² U citové újmy se od tohoto předpokladu postupně upustilo, o čemž bude pojednáno níže. Mezinárodní sdružení pro studie bolesti (International Association for the study of pain, dále ISAP) definuje bolest jako nepříjemnou sensorickou nebo emocionální zkušenost, spojenou se skutečným nebo potenciálním poškozením tkáně nebo takovou bolest která je z těchto hledisek popsána. Každý jedinec prožívá bolest v podobě různých zranění již od útlého věku a v souvislosti s tím se učí tuto bolest vyjadřovat patřičnými výrazy. V tomto smyslu se proto hovoří o zkušenosti.⁹³ Pro pojem utrpení existuje celá řada definic a různých hledisek. Například z hlediska sociálních věd je lze definovat jako existenciální otázku lidského bytí v souvislosti s určením kvality životních podmínek, které limitují prožité zkušenosti.⁹⁴ V paliativní a hospicové péči je utrpení spojeno s procesem umírání, kde se jím rozumí původ bolesti, nepohodlí, ztráty, nouze nebo smutku ze smrtelné nemoci.⁹⁵ Pro účely stanovení bolesti a utrpení je podle mého názoru nejvýstižnější popis E. J. Cassela, který ji vnímá jako stav těžké nouze spojený s problémy ohrožující nedotknutelnost osoby. Jediný způsob, jak zjistit utrpení je výpověď poškozeného, neboť nastává s hrozcím poškozením nebo ztrátou a to ve vztahu buď k fyzické, nebo morální integritě poškozeného.⁹⁶

⁹⁰ Újmou na zdraví nebudou případy náhlých reakcí na stres, tzn. pocení, třes, bolest hlavy apod. nebo nezávažná fyzická poškození jako např. oděrky či krevní podlitiny.

⁹¹ PULKRÁBEK, Zdeněk. Odpovědnost za..., s. 388-395.

⁹² AVRAHAM, Ronen. Putting a price on pain-and-suffering damages: critique of the current approaches and a preliminary proposal for change. *Northwestern university law review*, 2006, č. 100:87, s. 87-89.

⁹³ LOESER, John a kolektiv. *IASP Taxonomy* [online]. Iasp-pain.org, 22. května 2012 [cit. 17. února 2013]. Dostupné na <http://www.iasp-pain.org/Content/NavigationMenu/GeneralResourceLinks/PainDefinitions/default.htm>.

⁹⁴ Viz KLEINMAN, Arthur, DAS Veena, LOCK, Margaret. *Social suffering*. Los Angeles, USA: University of California Press, 1997, s. 1.

⁹⁵ Více MORROW, Angela. *Suffering definition* [online]. Dying.about.com, 10. června 2009 [cit. 17. února 2013]. Dostupné na <http://dying.about.com/od/glossary/g/suffering.htm>.

⁹⁶ Utrpení tak pojmově u nás pokrývá ztížení společenského uplatnění. CASSEL, Eric. *The Nature of Suffering and the Goals of Medicine*. 1. vydání. New York, USA: Oxford University Press, 1991, s. 30-48.

Stanovení výše bolesti a utrpení bývá předmětem diskuzí. Z právního i ekonomického hlediska není tato otázka dostatečně vyřešena. V současné době funguje ve státech tzv. systém deliktů (tort system) sloužící jako vodítko pro porotu k tomu, jak přiznávat odůvodněné a přiměřené nemajetkové škody.⁹⁷ Pravidla jsou velmi obecná, protože bolest a utrpení jsou vnímány subjektivně. Překvapivě porota nemůže být obeznámena s rozhodováním ve srovnatelných případech ani rozhodovat na základě podkladů od odborníků. Argumentem je skutečnost, že rozhodnutí poroty má být sociálním rozsudkem komunity.

Některé soudy připouští metodu „per diem“, kdy porota přiznává menší obnos peněz na kratší časový okamžik, většinou den nebo hodiny a násobí jej dobou, po kterou se předpokládá trvání zranění. Tato metoda ovšem není zdaleka jedinou, velmi rozšířenou a oblíbenou je také metoda day-in-the-life. Ta spočívá ve videu zachycující poškozeného při běžných denních činnostech po zranění, čímž dokazuje jeho omezení, bolest a utrpení. Využíváno je také dokumentace o poškozeném před a po zranění, znaleckých posudků, výpovědí odborníků, ale i samotného poškozeného, neboť jedině tak lze věrohodně zjistit emocionální aspekty bolesti.⁹⁸ Verdikt poroty nemusí být zdaleka konečný. Soud má možnost stanovenou výši náhrady bolesti a utrpení snížit.

Náhrada citové újmy může být poskytnuta dvěma způsoby. Buď může být kompenzována v rámci náhrady škody způsobené deliktem (tort), který chrání primárně jiný zájem,⁹⁹ nebo nezávisle na základě úmyslného či nedbalostního způsobení citové újmy (intentional or negligent infliction of emotional distress). Většina států v případě úmyslného způsobení citové újmy dnes uznává a vychází z předpokladů stanovených tzv. Restatement (Second) of Torts v § 46 určující vznik citové újmy, aniž by muselo dojít k porušení chráněného zájmu, respektive poruše zdraví (physical injury, bodily harm).¹⁰⁰ Toto řešení

⁹⁷ AVRAHAM, Ronen. Putting a price..., s. 89.

⁹⁸ Tuto metodu umožňuje 28 států včetně D. C., 5 států ponechává toto rozhodnutí na soudci a ve 13 státech je dokonce zakázána. Důvodem pro zákaz je zejména emocionální ovlivňování poroty, která se skládá z prostých lidí bez odborných znalostí. Více TOTARO, Martin. Modernizing the critique of per diem pain and suffering damages. *Virginia law review*, 2006, č. 92:289, s. 289-290.

⁹⁹ Např. smyslem deliktu ublížení na zdraví (battery) je předně ochrana zdraví. Při stanovení výše odškodnění se však přihlédne i k případné citové újmě, která bude součástí celkové náhrady za ublížení na zdraví. Nárok na náhradu citové újmy tedy „cizopasí“ na náhradě za ublížení na zdraví, proto se v americkém právu tento typ náhrady označuje jako tzv. parasitic damages. Více o parasitic damages např. ABELE, Jon. *Emotional Distress: Proving Damages*. Tucson, USA: Lawyers & Judges Publishing Company, Inc., 2003, s. 49-61.

¹⁰⁰ K tomu, aby poškozený mohl uplatňovat náhradu za úmyslné způsobení citové bolesti, musí být splněny podle zmiňovaného §46 odst. 1 tři předpoklady: extrémně pobuřující jednání, přesahující všechny hranice slušnosti (např. úmyslně nepravdivá zpráva o úmrtí), úmysl či bezohlednost (např. sebevrah, který si v domě svých hostitelů za jejich nepřítomnosti podřízl hrdlo) a závažnost citové újmy, která se posuzuje objektivně tedy tak, jak by újmu pociťoval každý normální průměrně citlivý člověk. Viz PULKRÁBEK, Zdeněk. Odpovědnost za ..., s. 391-392.

bylo původně spojeno s četnými obavami o nárůst podvodných žalob či triviálních sporů a o prokazatelnost citové újmy. Nakonec ale bylo přijato s tím, že nelze zcela odhlédnout od vážných zásahů do citového života poškozeného a je jen na soudu, aby zhodnotil závažnost a opravdovost zásahů. Navíc odlišně je upravena otázka náhrady nákladu řízení. Každá strana sporu si nese své náklady sama. Protiargumentem k prokazatelnosti citové újmy byly poté její vnější projevy, stejně jako u fyzické bolesti seznatelné. Obdobně je to také s nedbalostním způsobením citové újmy s tím rozdílem, že vznik této újmy bez existence zdravotní poruchy uznalo velmi málo států. Důvodem je kromě výše uvedeného nárůstu podvodných žalob a triviálních sporů dále téměř nemožnost stanovit hranice (ne)rozumné předvídatelnosti a problém poměru mezi zaviněním škůdce a rozsahem jeho odpovědnosti.¹⁰¹

Zvláštním případem citové újmy je ztráta společenství blízké osoby (loss of consortium). Obsah citové újmy se liší podle toho, o ztrátu jaké osoby se jedná. Okruh oprávněných osob se přitom v jednotlivých právních řádech států liší, většina z nich však přiznává např. náhradu za ztrátu společenství manželům. Právní nárok vzniká smrtí nebo vážným zraněním manžela. Ty představují ztrátu společenství, emocionální podpory, sexuální pozornost, náklonnost, služby jako např. péče o děti, domácnost, láska či pohodlí.¹⁰²

8. 2. Judikatura

Zde bych ráda zmínila některé z případů přispívající k podobě dnešní náhrady nemajetkové újmy na zdraví v americkém právu a dále ty, na kterých si lze snadno představit fungování precedentního rozhodování.

První rozsudky, které počítaly s náhradou bolesti a utrpení odděleně, tj. ne jakožto součást náhrady za zotavení (personal injury victim's recovery) se objevovali již v 2. polovině 19. století. Nejvyšší soud v Kalifornii tak v roce 1872 nepochyboval o přiznání náhrady bolesti a utrpení ve věci **Karr v. Parks** pro zranění dívky způsobené krávou žalovaného. V roce 1914 poté např. Nejvyšší soud v Pennsylvánii ve věci **Blakley v. Pittsburgh Rys.** potvrdil, že náhradu bolesti a utrpení nelze „měřit“, proto je ponechána na dobrém úsudku a zdravém rozumu poroty. Narůst případů, jakož i výše požadovaných náhrad byl zaznamenán zejména se vznikem automobilového průmyslu a po 2. světové válce. Zatímco na počátku se tyto náhrady poskytovaly v rámci desítek tisíc dolarů, dnes se lze běžně zejména v případech zanedbání lékařské péče (medical malpractice litigation) a odpovědnosti za vadu na výrobku

¹⁰¹ PULKRÁBEK, Zdeněk. Odpovědnost za..., s. 392-393.

¹⁰² CARPENTER, John a kol. *Damages Arising out of Loss of Consortium*. [online]. Czrlaw.com, [cit. 18. února 2013]. Dostupné na <<http://czrlaw.com/articles/damages-arising-out-of-loss-of-consortium/>>.

(product's liability litigation), setkat s náhradami v rámci milionů dolarů.¹⁰³ Těmto nebude dále věnována pozornost, neboť svou markantní odlišností dle mého názoru ničím nepřispívají k cílům této práce.

Nejpřesvědčivějším případem v letech 1940 – 2005 se podle statistické studie stal rozsudek Nejvyššího soudu v Kalifornii ve věci **Dillon v. Legg** zabývající se nedbalostním způsobením citové újmy.¹⁰⁴ Vyplývá to i z množství citujících rozsudků. Skutkový stav se týká matky a sestry zemřelého dítěte, jež byly svědky autonehody, při které dítě zahynulo. Obě sledovaly danou událost z různých míst. Matka se nenacházela na rozdíl od sestry v zóně bezprostředně ohrožující její bezpečnost, proto by její nárok neměl být podle předchozích rozhodnutí uznán. Nelze si nepovšimnout jisté nespravedlnosti tohoto závěru, neboť matka i sestra jistě utrpěly podobný šok, jakož i citovou újmu. Proto došlo v tomto případě o odchýlení se od dosavadní judikatury a rozšíření možnosti požadovat náhradu za citovou újmu i na matku.¹⁰⁵

V předešlých kapitolách nebyla řeč o tzv. hedonických škodách (hedonic damages) představujících ztrátu radosti ze života. Nebylo tomu tak z toho důvodu, že většina států nepřiznává tuto náhradu zvlášť, nýbrž v rámci náhrady za bolest a utrpení. Stejně rozhodnutí padlo i v Kalifornii ve věci **Loth v. Truck-A-Way Corp.** Poškozená Sheeren Loth měla autonehodu během služební cesty, kterou způsobil zaměstnanec Truck-A-Way nákladním automobilem. Následkem toho utrpěla otřes mozku, poté se přidaly silné bolesti zad a páteře, byla dezorientovaná, a tudíž nebyla ani schopna zařídít plánované obchodní záležitosti. Kromě majetkové škody a jiných výdajů, ušlého zisku, léčebných výloh, žádala poškozená také náhradu za bolest a utrpení spolu s náhradou za ztrátu radosti ze života, kterou odůvodňovala tím, že působila jako univerzitní sportovkyně, kde se věnovala volejbalu, softbalu a basketbalu, hodiny trávila v posilovně a celý její společenský život se točil kolem sportu a atletiky. Nyní nic z toho nemůže, nevydrží pro svou bolest zad vystřelující do nohou, ani hodinu nemůže sedět u šicího stroje, má strach z toho, že nebude mít v budoucnu děti a ztratila veškerou sexuální spontánnost. Tato náhrada za ztrátu radosti ze života nebyla

¹⁰³ MERKEL, Philip. Pain and Suffering Damages at Mid-twentieth Century: a Retrospective View of the Problem and the Legal Academy's first Responses. *Capital University Law Review*, 2006, č. 34:535, s. 549-577.

¹⁰⁴ DEAR, Jake, JESSEN, Edward. „Followed Rates“ and Leading State Cases, 1940-2005. *Law Review University of California, Davis*, 2007, č. 41:683, s. 708.

¹⁰⁵ JUSTER, Charles. Negligent Infliction of Emotional Distress: Keeping Dillon in Bounds. *Washington and Lee Law Review*, vol. XXXVII, s. 1235-1246.

přiznána, neboť se překrývá s jinými kategoriemi škod jako je bolest a utrpení nebo trvalá invalidita.¹⁰⁶

V případě **Aguilar v. New York City Transit Authority**, 45letá žena přecházela dne 4. listopadu 2005 silnici ve chvíli, kdy za rohem náhle vyjel autobus, který ji srazil tak, že ji musela být amputována noha nad kolenem. Porota v řízení před soudem, konaném v dubnu 2009, přiznala poškozené celkem \$ 27,500,000, kdy \$ 16,000,000 zahrnovalo bolest a utrpení (\$ 8,000,000 za minulé bolesti, psychické a duševní útrapy, tj. za 3,7 roku od nehody a \$ 8,000,000 za budoucí bolest, psychické a duševní útrapy, tj. na 32,6 let), \$ 9,500,000 léčebné výlohy a \$ 2,000,000 pro jejího manžela za ztrátu společenství a služeb. Řidiče autobusu přitom uznala 100% vinným. Odvolacím rozsudkem soudce snížil náhradu za bolest a utrpení na \$ 10,000,000, léčebné výlohy na \$ 7,000,000 a ztrátu společenství pro manžela poškozené na \$ 1,500,000, celkem tedy na \$ 18,500,000, což je údajně i tak největší přiznaná náhrada v New Yorku za amputaci nohy. Důvodem pro tak vysoké odškodné bylo např. více než 10 prodělaných operací, kdy dvakrát v jednom měsíci muselo být přikročeno k další amputaci, fantomovy bolesti způsobené rozříznutím sedacího nervu v levé noze, rozsáhlá léčba bolesti, posttraumatické stresové poruchy a těžké deprese nebo neschopnost základních hygienických návyků.¹⁰⁷

Ve srovnání s předchozím případem byly přiznány nižší částky např. ve věci **Firmes v. Chase Manhattan Automotive Finance Corp.**, kdy 23letého motorkáře srazilo auto, když přejížděl přes křižovatku, následkem čehož mu musela být amputována noha pod kolenem. Porota mu přiznala náhradu za bolest a utrpení \$ 7,700,000 spolu s 10% spoluúčastí na způsobené nehodě, kterou snížil odvolací soud na \$ 5,000,000.¹⁰⁸ Obdobně skončil také případ **Bondi v. Bambrick**, kdy 35leté ženě musela být amputována noha pod kolenem poté, co ji srazil z motocyklu opilý řidič. Porota přiznala žalobkyni \$ 9,750,000 za náhradu bolesti a utrpení a žalovanému uložila náhradu škody s represivní funkcí (punitive damages) ve výši \$ 7,000,000, ta byla však odvolacím soudem snížena na \$ 1,000,000 s odůvodněním, že je plně

¹⁰⁶ Rozsudek odvolacího soudu v Kalifornii ze dne 7. ledna 1998, ve věci *Loth v. Truck-A-Way corp.*, 70 Cal. Rptr. 2d 571. Dostupný také na <<http://caselaw.findlaw.com/ca-court-of-appeal/1065228.html>>.

¹⁰⁷ Rozsudek odvolacího soudu v New Yorku ze dne 17. února 2011, ve věci *Aguilar v. New York City Transit Authority*, 2011 NY Slip Op 01117 a také HOCHFELDER, John. *Record Pain and Suffering Award in Leg Amputation Case* [online]. Newyorkinjurycasesblog.com, 20. února 2011 [cit. 19. února 2013]. Dostupné na <<http://www.newyorkinjurycasesblog.com/2011/02/articles/amputation-injuries/record-pain-and-suffering-award-in-leg-amputation-case/>>.

¹⁰⁸ Rozsudek odvolacího soudu v New Yorku ze dne 22. února 2008, ve věci *Firmes v. Chase Manhattan Automotive Finance Corp.*, 2008 NY Slip Op 00449. Dostupné také na <http://www.courts.state.ny.us/Reporter/3dseries/2008/2008_00449.htm>.

dostačující.¹⁰⁹ Předchozí 3 případy odvolacího soudu v New Yorku se podobaly zejména tím, že uvedená zranění, jež vyžadovala amputaci nohy, byla následkem dopravních nehod. Rozhodující pro jejich posuzování bylo mimo jiné to, zda byla amputace provedena pod nebo nad kolenem. Pacienti s amputovanou nohou pod kolenem mají zdravotně větší šanci naučit se znovu chodit s protézou, proto jsou jejich přiznané náhrady menší.

De lege ferenda by mohlo něco obdobného fungovat i u nás s ohledem na zrušení bodové vyhlášky. Samozřejmě tím nemyslím, že o újmě na zdraví bude rozhodovat porota. Spíše určující bude judikatura a soudní praxe se tak bude snažit rozhodovat nejen spravedlivě, ale i kontinuálně s ohledem na předchozí podobné případy.

¹⁰⁹ Rozsudek odvolacího soudu v New Yorku ze dne 11. září 2003, ve věci Bondi v. Bambrick, 2003 NY Slip Op 16633.

Závěr

Koncepce současné právní úpravy nemajetkové újmy při zásahu do zdraví člověka vychází z doby, kdy stát byl monopolním zaměstnavatelem, proto myslím, že ani neměl zájem na vysokém odškodném, které by v případě újmy způsobené pracovním úrazem či nemocí z povolání musel zaměstnancům vyplácet. To se promítlo i do občanskoprávní úpravy. „Tabulkový systém“ hodnocení takových individuálních záležitostí, jakými bezpochyby náhrada bolesti a ztížení společenského uplatnění včetně jednorázových náhrad pozůstalým při smrti poškozeného jsou, je značně nevyhovující. Odporuje přitom medicínským i dalším vědeckým poznatkům a nedbá přitom ani ekonomických a společenských proměn.

Je žádoucí zhodnotit, zda byly potvrzeny či vyvráceny hypotézy stanovené v úvodu a dále zda byl naplněn cíl této práce.

Náhrada za bolest a ztížení společenského uplatnění včetně jednorázových náhrad pozůstalých při smrti poškozeného, je dnes s ohledem na vyčíslování pomocí bodové vyhlášky objektivizována. Ve skutečnosti se však jedná o zásahy do osobní sféry jedince, subjektivní jevy, které nelze přesně vyčíslit ani paušalizovat a proto jsou nemajetkové povahy. První hypotéza byla potvrzena. V návaznosti na to se právní praxe a teorie shoduje v tom, že nároky na náhradu za bolest a ztížení společenského uplatnění se bezprostředně vztahují k fyzické osobě, proto okamžikem smrti zanikají. Ani druhá teze nebyla tedy vyvrácena.

Sama skutečnost, že náhrada bolesti a ztížení společenského uplatnění včetně jednorázových náhrad pozůstalým při smrti poškozeného slouží k satisfakci nemajetkové újmy za zásah do zdraví, znamená možnost uplatňování nároků také v rámci ochrany osobnosti. Neoprávněný zásah do zdraví člověka může být natolik intenzivní, že úprava náhrady za bolest a ztížení společenského uplatnění zcela nepostačuje. Taková duplicita obou nároků je prakticky uznávána v případě, kdy jsou rozdílné a samostatné. Nelze je však uplatňovat v jednom řízení. Přiznání dvou nároků by mohlo znamenat jisté „nadhodnocení,“ je nutné proto vycházet z principu proporcionality. V praxi se tyto případy vyskytují. Nejvyšší soud i přesto duplicitu striktně odmítá. Sama třetí hypotéza platí, ovšem za uvedených podmínek. K tomu je třeba poznamenat, že NOZ patrně duplicitu úpravou obou nároků ve stejném dílu odstraňuje.

Zvláštní postavení ve sporech o náhradu nemajetkové újmy při zásahu do zdraví člověka mají škůdci – zdravotnická zařízení a zaměstnavatelé. Tyto subjekty stíhá zákonná

smluvní povinnost k uzavření pojištění odpovědnosti za škodu s příslušnou pojišťovnou. V jistém smyslu to může znamenat omezení autonomie vůle ve výběru adresáta smluvního kontraktu, neboť zákon určuje okruh potenciálních adresátů. O rovném postavení těchto subjektů mám tudíž pochybnosti. V případě zdravotnických zařízení pojišťovny ovlivňují, dá se říci, celý chod tohoto zařízení včetně případných sporů s poškozenými pacienty. Mohou dokonce existenčně ohrozit výkon praxe neobnovením smlouvy. Toto odporuje rovnoprávnému vztahu a pojišťovny tak vystupují jako „silnější“ subjekty. Tato teze je tedy rázem vyvrácena.

Jak už bylo mnohokrát řečeno náhrada za bolest a ztížení společenského uplatnění se objektivně stanovuje v penězích. Toto finanční vyjádření je proto v této otázce určující a nárok na tyto náhrady se promlčuje. Stejná úvaha ohledně práv uplatňovaných na základě nároku z titulu ochrany osobnosti, týkající se finančního zadostiučinění, byla prosazována v minulosti a je relevantní i dnes. Smyslem ochrany osobnosti je především zabezpečit její respekt a odradit od případných zásahů. Primárně má být poskytnuto morální zadostiučinění. Poté, kdy je zásah do osobnosti člověka natolik závažný, že morální zadostiučinění nepostačuje, se naskytuje možnost požadovat finanční zadostiučinění. Tento nárok je již promlčitelný, což vyvrací hypotézu pět.

Koncepce náhrady za bolest a ztížení společenského uplatnění včetně jednorázových náhrad pozůstalých při smrti poškozeného v OZ je analogická se ZP, poněvadž se při určování výše náhrad postupuje podle stejné vyhlášky a jsou stanoveny stejné náhrady pozůstalým. Existují však i odlišnosti a to například v otázce zániku nároku na náhradu za bolest a ztížení společenského uplatnění, kdy podle ZP nezaniká smrtí a podle OZ naopak. Lze se ale přiklonit spíše k závěru, že úprava v ZP odpovídá koncepčně úpravě občanskoprávní. Osud pracovněprávní úpravy s ohledem na odložení účinnosti zákona o úrazovém pojištění zaměstnanců zatím není zcela domyšlen. Tímto krokem se otevřela možnost odlišných úprav v ZP a NOZ. V ZP by eventuelně mohl přetrvávat tabulkový systém. Obávám se však, že takové řešení, kdy by se zaměstnanci ve výsledku mohly domáhat zadostiučinění v občanskoprávním řízení, by přineslo spíše problémy, spojené s odlišným rozhodováním o výši těchto náhrad.

Nový občanský zákoník opouští dosavadní koncepci náhrady nemajetkové újmy při zásahu do zdraví nebo života člověka a vylučuje určování její výše na základě podzákoného předpisu. Důraz je kladen především na individualitu zásahů nemajetkové povahy a spravedlivé soudní rozhodování. Domnívám se, že tato úprava otevírá dveře i náhradě citové

újmou a ta je leckdy mnohem závažnější než fyzická bolest. Při určení náhrady nemajetkové újmy na zdraví či životě bude hrát roli dosavadní judikatura, z které soudy budou při posuzování vycházet. Vše také nasvědčuje tomu, že bude pravděpodobně vypracován buď metodický pokyn či obdobné nezávazné vodítko. Podle mého názoru by bylo vhodné stanovit určité mantinely spíše obecně, neboť smýšlení některých dnešních soudců v těchto věcech je jednak příliš upjaté a jednak jednodušší je jistě odůvodnit určenou výši podle „hranice“ v nezávazném pokynu, než precizně posuzovat případ ze všech možných hledisek s důrazem na jedinečnost.

Jak se ukázalo, tak i v americkém právu existuje obecné vodítko pro porotu, podle kterého postupuje při určení výše náhrady nemajetkové újmy na zdraví či životě. Porota hodnotí pouze skutkový stav, právní hodnocení je samozřejmě v kompetenci soudce. Celá tato úprava založená na volném hodnocení soudu dostatečně odráží individualitu každého případu, kdy ke konečným závěrům dochází na základě předchozích rozhodnutí. Přesně tuto skutečnost zdůrazňuje i důvodová zpráva k NOZ. Do jisté omezené míry by i třeba takováto inspirace mohla být přínosem, nehledě na to, že americké právo upravuje shodné instituty, s kterými počítá i NOZ – např. náhrada citové újmy, bolesti, překážek lepší budoucnosti apod.

Lze zkonstatovat, že cíle, které byly vymezeny v úvodu této práce, byly naplněny. Tato práce poskytuje vymezení stávající úpravy náhrady nemajetkové újmy při zásahu do zdraví člověka v OZ i v NOZ, upozorňuje na dílčí problémy, hodnotí je, a v neposlední řadě uvádí možná i vhodná řešení. Samozřejmě téma diplomové práce nebylo zcela vyčerpáno. Některé problémy by si jistě zasloužili detailnější zpracování, na to ale bohužel není dostatek prostoru. Další pozornosti by se mohly těšit jiné zásahy do osobnosti člověka, způsobené újmou na zdraví nebo zmiňovaná náhrada citové újmy.

Bibliografie

Odborné publikace

- ABELE, Jon. *Emotional Distress: Proving Damages*. Tucson, USA: Lawyers & Judges Publishing Company, Inc., 2003. 153 s.
- BALÁK, František, KORECKÁ, Věra, VOJTEK, Petr. *Občanský zákoník s judikaturou a souvisejícími předpisy*. 2. vydání. Praha: C.H.Beck, 2011. 1344 s.
- BOGUSZAK, Jiří, ČAPEK, Jiří, GERLOCH, Aleš. *Dějiny a teorie práva*. 2. vydání. Praha: ASPI, 2004, 348 s.
- BREJCHA, Aleš. *Odpovědnost v soukromém a veřejném právu*. 1. vydání. Praha: ASPI Publishing s.r.o., 2000. 417 s.
- BRUTHANSOVÁ, Daniela, ČERVENKOVÁ, Anna, JEŘÁBKOVÁ, Věra. *Právní aspekty odpovědnosti za škodu vzniklou klientovi při poskytování sociálně zdravotní péče v pobytových zařízeních sociálních služeb*. Praha: VÚPSV, 2008. 64 s.
- BURNHAM, William. *Introduction to the law and legal system of the United States*. 4. vydání. St. Paul, USA: nakladatelství Thomson/West, 2006. 716 s.
- CASSEL, Eric. *The Nature of Suffering and the Goals of Medicine*. 1. vydání. New York, USA: Oxford University Press, 1991. 272 s.
- DOLEŽÍLEK, Jiří. *Přehled judikatury ve věcech pracovněprávních. Náhrada škody*. 2. aktualizované vydání. Praha : Wolters Kluwer ČR, 2012. 397 s.
- POKORNÝ, Milan. HOCHMAN, Josef. *Odpovědnost za škodu v právu občanském a pracovním*. 3. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Linde a.s., 2008. 319 s.
- JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 1. vydání. Praha: Leges, 2009. 1216 s.
- KINCL, Jaromír, URFUS, Valentin, SKŘEJPEK, Michal.: *Římské právo*. 2. vydání. Praha: C.H.Beck, 1995. 386 s.
- KLEINMAN, Arthur, DAS Veena, LOCK, Margaret. *Social suffering*. Los Angeles, USA: University of California Press, 1997. 404 s.
- STATSKY, William. *Torts: Personal Injury Litigation*. 5. vydání. New York, USA: nakladatelství Delmar, Cengage Learning, 2011. s. 770.
- STOLÍNOVÁ, Jitka, MACH, Jan. *Právní odpovědnost v medicíně*. 2. vydání. Praha : Nakladatelství Galén, 2010. 313 s.
- ŠVESTKA, Jiří a kolektiv. *Ochrana osobnosti*. 4. vydání. Praha: Linde, 2004. 440 s.

- WINTEROVÁ, Alena a kol. *Civilní právo procesní*. 6. vydání. Praha : Linde, 2011, 711 s.

Komentáře

- ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanský zákoník: Velký akademický komentář*. 1. svazek. Praha: Linde, 2008. 1391 s.
- FIALA, Josef, KINDL, Milan a kol. *Občanský zákoník: komentář*. I. díl. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2009. 788 s.
- ROUČEK, Jaromír, SEDLÁČEK František a kol. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*. 5. díl. Praha: Codex Bohemia s.r.o., 1998. 1011 s.
- ŠVESTKA, Jiří, SPÁČIL, Jiří a kol. *Občanský zákoník I. Komentář*. 1. vydání. Praha: nakladatelství C.H.Beck, 2008. 1221 s.
- WAGNEROVÁ, Eliška a kol. *Listina základních práv a svobod. Komentář*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2012. 906 s.

Články

- AVRAHAM, Ronen. Putting a price on pain-and-suffering damages: critique of the current approaches and a preliminary proposal for change. *Northwestern university law review*, 2006, č. 100:87, s. 87-120.
- CILÍNKOVÁ, Marie, KUBOŇ, David. Odškodnění při usmrcení osoby blízké. *Bulletin advokacie*, 2004, č. 10., s. 30-35.
- DEAR, Jake, JESSEN, Edward. „Followed Rates“ and Leading State Cases, 1940-2005. *Law Review University of California, Davis*, 2007, č. 41:683, s. 683 - 710.
- DOLEŽAL, Adam. Finanční satisfakce v případě zásahu do osobnostního práva na fyzickou integritu (část druhá). *Časopis zdravotnického práva a bioetiky*, 2012, č. 2, s. 1-13.
- DOLEŽAL, Adam, DOLEŽAL, Tomáš. Několik poznámek k aktuálním rozhodnutím soudů ve věcech náhrady škody na zdraví a kompenzace imateriální újmy. *Právní rozhledy*, 2008, roč. 16, č. 15, s. 562-567.
- ELIÁŠ, Karel. Jak hradit škodu? *Právní rozhledy*, 2008, roč. 16, č. 7, s. 258-260.
- ELIÁŠ, Karel. Teoretické a praktické otázky rekonstrukce českého občanského práva. *Právní fórum*, 2006, roč. 3, č. 3, s. 18-23.

- HAJN, Petr. K přiměřenému zadostiučinění ve sporech o ochranu osobnosti. *Bulletin advokacie*, 2003, č. 4, s. 7-12.
- CHOLENSKÝ, Robert. Mimosoudní řešení sporů ve zdravotnictví – příležitost pro mediaci. *Právní rozhledy*, 2007, roč. 15, č. 11, s. 402-407.
- JUSTER, Charles. Negligent Infliction of Emotional Distress: Keeping Dillon in Bounds. *Washington and Lee Law Review*, vol. XXXVII, s. 1235-1246.
- KADEČKA, Stanislav. Ochrana osobnosti v soudní praxi. *Právní rádce*, 1999, roč. 8, č. 8, s. 24-25.
- KNAP, Karel, ŠVESTKA, Jiří. Prostředky občanskoprávní ochrany osobnosti občanů. *Právo a zákonnost*. 1991, č. 6. s. 330-343.
- MACH, Jan. Náhrada škody za újmu na zdraví. *Bulletin advokacie*, 2000, č. 1, s. 26-29.
- MERKEL, Philip. Pain and Suffering Damages at Mid-twentieth Century: a Retrospective View of the Problem and the Legal Academy's first Responses. *Capital University Law Review*, 2006, č. 34:535, s. 545-580.
- MIKYSKA, Martin. Náhrada škody újmy na zdraví podle návrhu nového občanského zákoníku – krok kupředu nebo zpět? *Právní rozhledy*, 2008, roč. 16, č. 22, s. 826-830.
- PULKRÁBEK, Zdeněk. Odpovědnost za citovou újmu v americkém deliktním právu. *Právní rozhledy*, 2003, roč. 11, č. 8, s. 388-395.
- RYŠKA, M. Náhrada škody na zdraví a ochrana osobnosti. *Právní rozhledy*, 2009, roč. 17, č. 16, s. 591 – 593.
- ŠVAŇHAL, Roman. Ochrana osobnosti fyzických osob. *Právní rozhledy*, 2000, roč. 8, č. 9, s. 385-392.
- TELEC, Ivo. Test přiměřenosti zadostiučinění za nemajetkovou újmu. *Právní rádce*, roč. 19, 2010, č. 4, s. 144-152.
- TOMANČÁKOVÁ, Blanka. Kolikrát ještě budeme diskutovat kolik za lidské utrpení? *Právní rozhledy*, 2009, roč. 17, č. 3, s. 99-101.
- TOTARO, Martin. Modernizing the critique of per diem pain and suffering damages. *Virginia law review*, 2006, č. 92:289, s. 289-325.
- VLASÁK, Michal. Náhrada nemajetkové újmy v Principech evropského deliktního práva (PETL) a v návrhu občanského zákoníku. *Jurisprudence*, 2009, roč. 17, č. 4., s. 40-49.

- VLASÁK, Michal. Opustí občanský zákoník princip pekuniární kondemnice? *Právní rádce*, 2008, roč. 17, č. 2, s. 62-66.
- VOJTEK, Petr. Odškodňování bolesti a ztížení společenského uplatnění, včetně nároků pozůstalých. *Zdravotnictví a právo*, 2008, č. 3 – 4, s. 10-13.

Judikatura českých soudů

- Nález Ústavního soudu ze dne 31. 5. 2001, sp. zn. IV. ÚS 581/99.
- Nález Ústavního soudu ze dne 4. 5. 2005, sp. zn. Pl. ÚS 16/04.
- Nález Ústavního soudu ze dne 12. 3. 2006, č. 116/2008 Sb.
- Nález Ústavního soudu ze dne 27. 9. 2006, sp. zn. Pl. ÚS 51/06.
- Nález Ústavního soudu ze dne 16. 10. 2007, sp. zn. Pl. ÚS 50/05.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČSR ze dne 29. 7. 1983, sp. zn. 1 Cz 23/83.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 10. 1988, sp. zn. 1 Cz 60/88.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 7. 1998, sp. zn. 3 Cdon 1379/96.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 15. 7. 2003, sp. zn. 21 Cdo 642/2003.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25.9.2003, sp.zn. 30 Cdo 1542/2003.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 10. 2003, sp. zn. 30 Cdo 2005/2003.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 8. 2004, sp. zn. 25 Cdo 847/2004.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 12.4.2005, sp. zn. 21 Cdo 2117/2004
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 4. 2006, sp. zn. 25 Cdo 759/2005.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 3. 2007, sp. zn. 32 Odo 132/2005.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 6. 2007, sp. zn. 30 Cdo 792/2007.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 1. 2008, sp. zn. 25 Cdo 2682/2005.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16. 10. 2008, sp. zn. 25 Cdo 2596/2006.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 12. 11. 2008, sp. zn. 31 Cdo 3161/2008.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 7. 4. 2011, sp. zn. 21 Cdo 936/2010.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 6. 2007, sp. zn. 30 Cdo 154/2007.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 11. 2007, sp. zn. 30 Cdo 1174/2007.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. 12. 2008, sp. zn. 8 Tdo 1421/2008.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 3. 2010, sp. zn. 25 Cdo 1223/2008.
- Rozsudek Krajského soudu v Ostravě ze dne 15. 4. 1997, sp.zn. 23 C 3/97.
- Rozsudek Krajského soudu v Ostravě ze dne 23. 1. 1998, sp. zn. 23 C 52/96.

Judikatura zahraničních soudů

- Rozsudek Nejvyššího soudu v Kalifornii z roku 1872, ve věci Karr vs. Park, 44 Cal. 46, 47 50
- Rozsudek Nejvyššího soudu v Pennsylvánii z roku 1914, ve věci Blakley v. Pittsburgh Rys., 90 A., 72, 72
- Rozsudek Nejvyššího soudu v Kalifornii z roku 1968 , ve věci Dillon v. Legg, 68 Cal.2d 728
- Rozsudek odvolacího soudu v Kalifornii ze dne 7. ledna 1998, ve věci Loth v. Truck-A-Way corp., 70 Cal. Rptr. 2d 571
- Rozsudek odvolacího soudu v New Yorku ze dne 11. září 2003, ve věci Bondi v. Bambrick, 2003 NY Slip Op 16633.
- Rozsudek odvolacího soudu v New Yorku ze dne 22. února 2008 , ve věci Firmes v. Chase Manhattan Automotive Finance Corp., 2008 NY Slip Op 00449
- Rozsudek odvolacího soudu v New Yorku ze dne 17. února 2011, ve věci Aguilar v. New York City Transit Authority, 2011 NY Slip Op 01117

Právní předpisy

- ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů
- ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod, ve znění pozdějších předpisů
- Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech vyhlášený pod č. 120/1976 Sb., ve znění pozdějších předpisů
- Úmluva o právech dítěte vyhlášená pod č. 104/1991 Sb., ve znění pozdějších předpisů
- Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod ve znění aktuálních protokolů vyhlášená pod č. 209/1992 Sb., ve znění pozdějších předpisů
- Úmluva na ochranu lidských práv a důstojnosti lidské bytosti v souvislosti s aplikací biologie a medicíny ve znění dodatkového protokolu ze dne 12. ledna 1998 vyhlášených pod č. 96/2001 a č. 97/2001 Sb. m. s.
- Evropská sociální charta vyhlášená pod č. 14/2000 Sb. m. s., ve znění pozdějších předpisů
- císařský patent č. 946/1811 ř. z., Obecný zákoník občanský, ve znění předpisů jej měnících a doplňujících ke dni 1. 1. 1925

- císařský patent č. 117/1852 ř. z., zákon trestní o zločinech, přečinech a přestupcích, účinný ke dni 1. 9. 1852
- zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu, ve znění novely č. 260/2001 Sb., účinné ke dni 1. 8. 2001
- zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 266/2006 Sb., o úrazovém pojištění zaměstnanců, v platném znění
- zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, v platném znění
- zákon č. 202/2012 Sb., o mediaci, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 374/2011 Sb., o zdravotnické záchranné službě, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 375/2011 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím zákona o zdravotních službách, zákona o specifických zdravotních službách a zákon o zdravotnické záchranné službě
- zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, v platném znění
- zákon č. 202/2012 Sb., o mediaci, ve znění pozdějších předpisů
- nařízení vlády č. 114/2011 Sb., kterým se stanoví seznam nemocí z povolání, ve znění pozdějších předpisů
- vyhláška Ministerstev zdravotnictví a spravedlnosti, Státního sociálního zabezpečení a Ústřední rady odborů č. 32/1965 Sb., o odškodňování bolesti a ztížení společenského uplatnění, ve znění novely č. 54/1993 Sb., účinné ke dni 29. 1. 1993
- vyhláška Ministerstva financí č. 125/1993 Sb., kterou se stanoví podmínky a sazby zákonného pojištění odpovědnosti zaměstnavatele za škodu při pracovním úrazu nebo nemoci z povolání, ve znění pozdějších předpisů
- vyhláška Ministerstva zdravotnictví č. 440 /2001 Sb., o odškodňování bolesti a ztížení společenského uplatnění, ve znění pozdějších předpisů

Internetové zdroje

- CARPENTER, John a kol. *Damages Arising out of Loss of Consortium* [online]. Czrlaw.com [cit. 18. února 2013]. Dostupné na <<http://czrlaw.com/articles/damages-arising-out-of-loss-of-consortium/>>.
- DANDOVÁ, Eva. *Jak dál v úrazovém pojištění...* [online]. BOZPINFO.cz, 17. prosince 2012 [cit. 12. února 2013]. Dostupné na <http://www.bozpinfo.cz/win/knihovna-bozp/citarna/tema_tydne/uraz_pojisteni121217.html>.
- DRCHAL, Václav. *Za zničené zdraví soudy dříve nepřiznávaly nic, dnes jsou to až miliony* [online]. Lidovky.cz, 1. března 2011 [cit. 17. července 2012]. Dostupné na <http://www.lidovky.cz/za-znicene-zdravi-soudy-drive-nepriznavaly-nic-dnes-to-ajsou-az-miliony-13c-/ln_domov.asp?c=A110228_203108_ln_domov_ogo>.
- *Důvodová zpráva k návrhu Nového občanského zákoníku*. Justice.cz [online], [cit. 23. února 2012]. Dostupné z <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/cz/navrh-zakona.html>>
- FORMÁNKOVÁ, Vlasta. *Ústavněprávní aspekty náhrady škody a imateriální újmy na zdraví* [online]. Medicínské právo, 29. listopadu 2007 [cit. 3. července 2012]. Dostupné na <<http://www.medicinskepravo.cz/2007/11/ustavnepravni-aspekty-nahrady-skody.html>>.
- HEŘMÁNKOVÁ, Pavlína. *Závěry konference Předpoklady funkčního úrazového pojištění zaměstnanců* [online]. 10. ledna 2012 [cit. 20. února 2012]. Dostupné na <<http://www.senat.cz/zpravodajstvi/zprava.php?id=1039>>.
- LOESER, John a kolektiv. *IASP Taxonomy* [online]. Iasp-pain.org, 22. května 2012 [cit. 17. února 2013]. Dostupné na <<http://www.iasp-pain.org/Content/NavigationMenu/GeneralResourceLinks/PainDefinitions/default.htm>>.
- MORROW, Angela. *Suffering definition* [online]. Dying.about.com, 10. června 2009 [cit. 17. února 2013]. Dostupné na <<http://dying.about.com/od/glossary/g/suffering.htm>>.
- NORDQVIST, Christian. *What is health? What does good health mean?* [online]. Medical News Today, 21. května 2009 [cit. 3. července 2012]. Dostupné na <<http://www.medicalnewstoday.com/articles/150999.php>>.
- RYŠKA, Michal. *Má být degradující paušál za smrt skutečně pravidlem?* [online]. Jiné právo, 5. března 2010 [cit. 11. července 2012]. Dostupné na <<http://jinepravo.blogspot.cz/2010/03/michal-ryska-ma-byt-degradujici-pausal.html>>.

- Vybrané otázky sankční náhrady škody. In VLASÁK, Michal. *COFOLA 2010: the conference proceedings* [online]. 1. vydání. Brno: Masaryk University 2010 [cit. 17. února 2013]. Dostupné na <http://www.law.muni.cz/sborniky/cofola2010/files/sankce/Vlasak_Michal.pdf>.
- Záznam z tiskové konference *Předpoklady funkčního úrazového pojištění zaměstnanců v ČR*. [online]. Praha, 10. ledna 2012. Dostupné na <<http://www.youtube.com/watch?v=rhb7847Kp1U>>.
- <<http://www.courts.state.ny.us/decisions/index.shtml>>.
- <<http://www.newyorkinjurycasesblog.com>>.
- <<http://scholarlycommons.law.wlu.edu/>>.
- <<http://supreme.justia.com>>.

Databáze

- ASPI.
- Codexis Academia.
- Beck-online.
- JSTOR.

Abstrakt / Summary

Abstrakt:

Náhrada nemajetkové újmy při zásahu do zdraví člověka je v dnešní době velmi diskutovanou otázkou nejen na akademické půdě, ale i na úrovni legislativní a právně aplikační. Tato práce vymezuje právní úpravu náhrady nemajetkové újmy na zdraví a životě se zaměřením na stávající úpravu v občanském zákoníku, upozorňuje na dílčí problémy de lege lata i de lege ferenda, které hodnotí a případně navrhuje nebo se přiklání k jednotlivému řešení.

První kapitola se věnuje obecným otázkám jako je definování nemajetkové újmy, právní úpravě náhrady nemajetkové újmy na zdraví a jejím subjektům. Druhá i třetí kapitola pojednává o neoprávněném zásahu do zdraví nebo života člověka a jeho nahrazování v podobě náhrady za bolest, ztížení společenského uplatnění a jednorázových náhrad pozůstalým v případě smrti poškozeného. Poskytuje celkové vymezení úpravy včetně výkladu pojmů za pomoci analýzy právních předpisů, judikatury a literatury. Vzhledem k tomu, že při zásahu do zdraví může dojít k intervenci do jedné z hodnot lidské integrity chráněné právem na ochranu osobnosti, je další kapitola věnovaná duplicitě nároků z titulu ochrany osobnosti a náhrady újmy na zdraví. Na tuto navazují v následujících kapitolách další dílčí otázky jako je zákonná povinnost některých škůdců - zaměstnavatelů a zdravotnických zařízení uzavřít s pojišťovnou smlouvu o pojištění odpovědnosti za škodu nebo způsoby uplatnění nároků spojených s nemajetkovou újmou při zásahu do zdraví člověka, které reflektují alternativní způsoby řešení sporu včetně nového zákona o mediaci i lhůty k uplatnění nároku u soudu. Poslední části jsou věnovány úpravě, zhodnocení a komparaci nemajetkové újmy při zásahu do zdraví člověka v novém občanském zákoníku a ve Spojených státech Amerických.

Závěr práce poskytuje shrnutí konečných stanovisek právních analýz včetně verifikace či vyvrácení hypotéz stanovených v úvodu.

Summary:

Non-economic damages in case of interference in human health are nowadays frequently debated issue not only on the academic ground but also at the legislative and practice level. This thesis defines the legislation concerning the compensation of non-economic damage related to human health with focus on current regulations in the Civil Code. The thesis highlights specific problems of de lege lata and de lege ferenda that evaluates and possibly suggests new solutions.

The first chapter deals with general issues such as the definition of non-economic damage, legislation of non-economic damages in case of interference in human health and its subjects. The second and third chapter deals with unwarranted interference into the health or life of man and its compensation in the form of pain and suffering damages and one-time compensation to the bereaved in case of relative's death. The dissertation provides general definition of legal concepts using analysis of legal regulations, judicature and literature. Due to a possible intervention into one of the values of human integrity, the next chapter is concerned with duplication of claims arising from the protection of person and compensation of human health. The following chapters look into other related issues such as legal duty of employers and health care facilities to conclude a contract with insurance companies for damage responsibility or ways of making a claim related to non-economic damage. The last chapters are devoted to adjustment, evaluation and comparison of non-economic damage related to intervention to human health in the new Civil Code and in the United States of America.

The conclusion of this thesis summarizes the final viewpoints of legal analyzes, including verification or refutation of hypotheses specified in the introduction.

Klíčová slova / Key words

Klíčová slova: nemajetková újma, ublížení na zdraví, náhrada za bolest a ztížení společenského uplatnění, citová újma, ochrana osobnosti, pojištění odpovědnosti za škodu, žaloba, alternativní řešení sporů, mediace.

Key words: non-economic damage, bodily harm, pain and suffering damages, emotional distress, protection of privacy, liability insurance, action, alternative dispute resolution, mediation.